

บทบาทและท่าทีของรัฐและองค์กรระหว่างประเทศ

เป็นที่ทราบกันดีว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในพม่าไม่ว่าจะเป็นการยึดอำนาจโดยปราศจากความชอบธรรมของรัฐบาลทหารหรือปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางเป็นสิ่งที่มีมานานกว่า 3 ทศวรรษ ซึ่งแม้ปัญหาเหล่านี้แม้จะเป็นปัญหาภายในของพม่า แต่ก็อยู่ในความสนใจของประเทศต่างๆ ทั้งในตะวันตก เช่น สหรัฐอเมริกาและกลุ่มประชาคมยุโรป และในภูมิภาคเอเชีย เช่น ประเทศไทยและอาเซียน (ASEAN) ซึ่งเป็นองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งองค์การระหว่างประเทศต่างๆ อาทิ องค์การสหประชาชาติ และองค์การแรงงานระหว่างประเทศ เป็นต้น ประเทศและองค์การระหว่างประเทศที่กล่าวมานี้ล้วนแต่ให้ความสนใจต่อสถานการณ์ภายในของพม่าอย่างใกล้ชิด และมีการแสดงท่าทีในลักษณะใดลักษณะหนึ่งต่อพฤติกรรมของรัฐบาลพม่ามาโดยตลอด การศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพม่าจึงไม่อาจมองข้ามความสำคัญของตัวแสดงที่มีความสำคัญในระบบระหว่างประเทศเหล่านี้ได้

พม่าเป็นประเทศที่ได้รับความสนใจจากชุมชนระหว่างประเทศ การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในโครงการท่อก๊าซธรรมชาติยาดานาที่รัฐบาลพม่าให้ชื่อว่าเป็น "โครงการพัฒนาที่สำคัญที่สุด" จึงเป็นเหตุการณ์ที่ประชาคมระหว่างประเทศรับรู้ ดังนั้น ในบทนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงตัวแสดงที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้คือ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศไทย อาเซียน องค์การแรงงานระหว่างประเทศ และองค์การสหประชาชาติ ตามลำดับ เพื่อให้เกิดความเข้าใจว่าประชาคมระหว่างประเทศจะมีท่าทีและการผลักดันการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นบ้างหรือไม่ อย่างไร

4.1 ประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการท่อก๊าซยาดานา เนื่องจากเป็นประเทศแม่ของบริษัทโทแทลซึ่งเป็นหนึ่งในบริษัทน้ำมันที่ร่วมลงทุนกับบริษัทยูโนแคลในโครงการท่อส่งก๊าซยาดานาของพม่า

ในช่วงปี ค.ศ. 1995 หลังเกิดเหตุการณ์การกองกำลังชนกลุ่มน้อยลอบโจมตีฐานที่มั่นของทหารพม่าและอาคารที่ทำการของบริษัทยูโนแคลและบริษัทโทแทลซึ่งเป็นที่รับรู้กันไปทั่วแล้ว กระทั่งวงกลาโหมของฝรั่งเศส ในนามของรัฐบาลฝรั่งเศส ได้ออกมาแสดงความกังวลในความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่บริษัทโทแทลที่ส่วนใหญ่เป็นชาวฝรั่งเศส และได้เรียกขอข้อมูลและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการโจมตีที่เกิดขึ้นไปยังบริษัทโทแทลในพม่า แต่บริษัทโทแทลกลับนิ่งเฉยจนกระทั่งเรื่องเริ่มเงียบไป อีกเกือบหนึ่งเดือนต่อมาบริษัทโทแทลจึงได้ตอบกลับไปยังรัฐบาล

ฝรั่งเศสว่า บริษัทโทแทลเป็นเพียงหนึ่งในผู้ร่วมลงทุนของโครงการจึงไม่สามารถเปิดเผยข้อมูลใดๆ ได้ ต่อมาไม่นานนักเจ้าหน้าที่จากกระทรวงกลาโหมของฝรั่งเศสได้ติดต่อมายังบริษัทโทแทลอีกครั้ง เพื่อขอพบเจ้าหน้าที่บริษัทฯ แต่บริษัทฯ ก็ยังคงตอบปฏิเสธอยู่เช่นเดิม¹ ส่วนสถานทูตฝรั่งเศสในพม่าก็ไม่ได้รับข้อมูลใดๆ จากบริษัทโทแทลเช่นกัน² และบริษัทโทแทลได้รายงานไปยังสถานทูตฝรั่งเศสประจำประเทศพม่าโดยระบุว่าโครงการก่อสร้างไม่มีปัญหาเกิดขึ้น ทั้งบริษัทโทแทลและบริษัทยูโนแคลจ่ายค่าแรงงานให้ชาวบ้านที่มาก่อสร้างครบทุกคน³

แม้บริษัทโทแทลจะหาทางหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและไม่ยอมเปิดเผยข้อมูลใดๆ ตามที่รัฐบาลฝรั่งเศสขอ แต่ทางการฝรั่งเศสเองก็ไม่ได้ดำเนินการกดดันบริษัทโทแทลแต่อย่างใด ทั้งยังออกแถลงการณ์ระบุว่า การร่วมลงทุนด้านพลังงานของบริษัทฝรั่งเศสเป็นประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศพม่าอย่างมาก⁴

อย่างไรก็ตาม ต่อมารัฐบาลฝรั่งเศสก็ได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมา 1 ชุด เพื่อติดตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในการลงทุนสร้างท่อส่งก๊าซยาดานา (The French Parliamentary Mission investigating the Yadana Project) จากผลการรวบรวมข้อมูลของคณะกรรมการชุดนี้ ได้ข้อสรุปชัดเจนว่า การโจมตีดังกล่าวเกิดขึ้นจริง โดยเป็นปฏิกิริยาต่อต้านจากกองกำลังและชาวบ้านบางส่วนที่ไม่อาจอดทนต่อการบังคับใช้แรงงานและการกดขี่ทุกรูปแบบของทหารได้⁵ การลงทุนโครงการนี้จึงมีปัญหา และคณะกรรมการยังได้ข้อสรุปว่า บริษัทโทแทลของฝรั่งเศสและบริษัทยูโนแคลของสหรัฐอเมริกาได้ประโยชน์จากการกระทำของทหารพม่าในพื้นที่ก่อสร้าง คณะกรรมการจึงไม่เห็นด้วยกับการลงทุนของทั้งสองบริษัท⁶ อย่างไรก็ตาม แม้ผลการตรวจสอบของคณะทำงานที่รัฐบาลฝรั่งเศสตั้งขึ้นมาจะสรุปชัดเจนเช่นนั้น รัฐบาลฝรั่งเศสเองก็ไม่ได้ดำเนินการใดๆ กับบริษัทโทแทลของประเทศตน จะมีก็แต่เพียงกระทรวงการต่างประเทศของฝรั่งเศสที่ติดต่อไปยังบริษัทโทแทลในปี ค.ศ.2000 เพื่อขอให้ปรับปรุงภาพพจน์ของบริษัทฯ เกี่ยวกับการลงทุนในพม่าให้ดีขึ้นเท่านั้น สาเหตุที่รัฐบาลฝรั่งเศสไม่ใช้นโยบายบีบบังคับให้บริษัทโทแทลทบทวนการ

¹ สาเหตุที่บริษัทโทแทลไม่ยินยอมพบและให้ข้อมูลหน่วยงานที่แม้จะเป็นของประเทศตน ประการหนึ่งก็เป็นเพราะหากบริษัทให้ข้อมูลแก่คนภายนอกหรือกระทำการใดให้กระทบต่อโครงการ สัญญาการลงทุนอายุดีและทุกอย่างจะตกเป็นของรัฐบาลพม่า ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในบทก่อนหน้านี้

² Earthrights International and Southeast Asian Information Network, *Total Denial* (Rangoon: Earthrights International and Southeast Asian Information Network, 1996), pp.15-16.

³ Earthrights International, *Total Denial Continues: Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagun Pipelines in Burma* (Chiangmai: 2003), p. 94.

⁴ ศุภกาญจน์ พงศ์ขันธ์, "หนึ่งทศวรรษแห่งความสัมพันธ์ไทย-พม่า ด้านพลังงาน," *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์* 1(ม.ค.-เม.ย. 2547): 3.

⁵ Earthrights International, *Total Denial Continues: Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagun Pipelines in Burma*, p. 61.

⁶ *Ibid.*, p. 161.

ลงทุนในพม่าก็เพราะรัฐบาลฝรั่งเศสตระหนักดีว่าโครงการยาดานาเป็นโครงการที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงมากโครงการหนึ่ง

นอกจากนี้ ท่าทีของรัฐบาลฝรั่งเศสที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ ในปี ค.ศ. 1997-1998 ที่ประเทศสมาชิกของสหภาพยุโรปกำลังพิจารณาจะตัดสินใจประกาศใช้มาตรการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจที่รุนแรงขึ้นกับพม่า ฝรั่งเศสเป็นประเทศเดียวที่คัดค้านข้อเสนอการคว่ำบาตรของสหภาพยุโรปต่อพม่า⁷ ในขณะที่อังกฤษ สวีเดน เดนมาร์ก และเนเธอร์แลนด์เรียกร้องให้ใช้มาตรการคว่ำบาตรต่อพม่าให้รุนแรงขึ้นกว่าที่สหภาพยุโรปใช้อยู่ก่อนแล้ว⁸ อย่างไรก็ตามแม้สหภาพยุโรปจะกดดันพม่าด้วยการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ แต่ในความเป็นจริงแล้วประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรปแทบทุกประเทศยังคงทยอยเข้าไปลงทุนในพม่าอย่างต่อเนื่อง แรงกดดันของมาตรการต่างๆ ที่สหภาพยุโรปใช้กับพม่าจึงมิได้ก่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรมได้อย่างแท้จริง⁹

4.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ในยุคหลังสงครามเย็น กล่าวคือหลังเริ่มต้นทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา สหรัฐอเมริกาได้ก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจในระบบระหว่างประเทศอย่างเต็มตัว สหรัฐอเมริกากำหนดหลักการในการดำเนินความสัมพันธ์กับนานาประเทศไว้หลายประการ ที่สำคัญได้แก่ การส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย ระบบเศรษฐกิจแบบการตลาด (Market-oriented Economy) การส่งเสริมและแก้ไขปัญหาลิทธิมนุษยชนและความขัดแย้งด้านเผ่าพันธุ์และเชื้อชาติ สนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะสิทธิมนุษยชนเป็นประเด็นสำคัญที่สุดข้อหนึ่งในนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาได้ระบุถึงสิทธิมนุษยชนในนโยบายต่างประเทศว่า สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานเป็นสิ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้ และถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมกระบวนการเป็นประชาธิปไตยและเอื้ออำนวยต่อสันติภาพและเสถียรภาพของโลก¹⁰ สหรัฐอเมริกาจึงต้องเป็นผู้นำในการแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบของตนในการส่งเสริมเสรีภาพ และพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศต่างๆ ด้วยเหตุนี้ สหรัฐอเมริกาจึงมักเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศที่มีปัญหาที่กล่าวมานี้เกิดขึ้น

⁷ ผู้วิจัยจะไม่กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับมาตรการของสหภาพยุโรปต่อพม่าเนื่องจากไม่ใช่ประเด็นหลักที่วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ต้องการศึกษา

⁸ Morten B. Pedersen, *Burma-Myanmar: strong regime, weak state?* (Adelaide, SA: Crawford House Publishing, 2000), p.198.

⁹ พรพิมล ตรีโชติ, "มุมมองตะวันออกและตะวันตกต่อปัญหาพม่า," *มติชนสุดสัปดาห์* 1032 (29 พฤษภาคม 2543): 91.

¹⁰ กิตติภัทร วีระเดชะ, "ความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและนโยบายด้านสิทธิมนุษยชน: ศึกษากรณีนโยบายสหรัฐอเมริกาต่อจีนระหว่าง ค.ศ. 1989-1998," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 24.

นโยบายของสหรัฐที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อนำมาใช้กับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยรวมได้มุ่งเน้นไปที่ 1) นโยบายส่งเสริมสิทธิมนุษยชน 2) นโยบายส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย 3) นโยบายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 4) นโยบายการค้า และ 5) นโยบายต่อต้านยาเสพติด หากพิจารณาตามนี้จะเห็นได้ว่าทุกนโยบายของสหรัฐล้วนกระทบต่อพม่าทั้งสิ้น¹¹ และสหรัฐอเมริกาเองก็แสดงความมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนในพม่าให้ได้ ดังนั้นการพิจารณาว่าประเทศสหรัฐอเมริกาจะมีบทบาทและทำอย่างไรต่อปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นโครงการท่อก๊าซยาดานาจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเมื่อสหรัฐอเมริกาเป็นหนึ่งในประเทศแม่ของบริษัทที่เข้ามาลงทุนคือบริษัทยูโนแคล ที่เป็นบริษัทที่มีบทบาทสำคัญร่วมกับรัฐบาลทหารในโครงการนี้

สหรัฐอเมริกาได้พยายามสร้างแรงกดดันทั้งทางการเมืองและทางเศรษฐกิจต่อรัฐบาลทหารพม่ามานานแล้ว ในทางการเมืองสหรัฐอเมริกามีวิธีการต่างๆ ที่หลากหลาย เช่น การห้ามทหารและผู้นำพม่าเดินทางเข้าประเทศ การประณามรัฐบาลพม่าอย่างรุนแรงต่อสังคมโลก การเรียกร้องให้องค์การสหประชาชาติมีมติในการกดดันพม่า เป็นต้น ในทางเศรษฐกิจก็เช่นกัน สหรัฐอเมริกาก็ดำเนินนโยบายกดดันพม่าโดยใช้วิธีการลดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับพม่าลง รวมทั้งคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจต่อพม่า (Economic Sanction) ด้วยเหตุผลที่ว่ารัฐบาลพม่ามีความก้าวหน้าน้อยมากในการปรับปรุงสิทธิมนุษยชนภายในประเทศให้ดีขึ้น การคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจถือเป็น “เครื่องมือสำคัญที่สุด” อันหนึ่ง ที่สหรัฐอเมริกาเชื่อว่าจะสามารถกดดันให้รัฐบาลพม่าเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนและทำให้สภาพแวดล้อมด้านสิทธิมนุษยชนของประชาชนพม่าดีขึ้นได้¹²

ในปี ค.ศ. 1997 ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่รัฐบาลพม่าดำเนินการสร้างท่อก๊าซยาดานาทางตอนใต้ของประเทศ เป็นปีที่สภาพปัญหาสิทธิมนุษยชนในพม่าเลวร้ายมาก ในปีนั้นสหรัฐอเมริกาได้เริ่มพิจารณาบทบาทนโยบายต่อพม่าว่าควรจะดำเนินไปในทิศทางใด โดยเฉพาะในประเด็นที่ว่า สหรัฐอเมริกาจะใช้วิถีทางการทูตในการเจรจากับพม่า หรือควรจะใช้วิธีการลงโทษด้วยการหามาตรการที่เข้มงวดยิ่งขึ้นโดยการคว่ำบาตรเพื่อโดดเดี่ยวพม่า ในขั้นแรกวุฒิสมาชิกจำนวนหนึ่งได้เสนอให้รัฐบาลบิล คลินตัน ประกาศถอนการลงทุนของสหรัฐอเมริกาในพม่าทั้งหมด รวมทั้งความช่วยเหลือทุกรูปแบบทันที ข้อเสนอดังกล่าวนี้จะทำให้บริษัทยูโนแคลของสหรัฐที่กำลังมีปัญหาเกี่ยวพันกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่าถอนตัวออกมา¹³ เมื่อรัฐสภาสหรัฐฯ เริ่มถกเถียงกันเพื่อหาข้อสรุป บริษัทยูโนแคลได้ติดต่อไปยังรัฐบาลสหรัฐเพื่อขอให้รัฐบาลสหรัฐระงับมาตรการ

¹¹ ประพาส ลิมปะพันธ์, “ท่าทีของบางประเทศต่อพม่า,” *รัฐกิจพม่า* 6 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2540): 3.

¹² DLA Piper Rudnick Gray Cary, *Threat to the Peace: A Call for the Un Security Council to Act in Burma* (Washington, D.C.: 2005), p. 40.

¹³ Martin Sieg, *Unocal-Total Gas pipeline and Siorc's use of Forced Labor*[Online]. Available from: <http://library.wustl.edu/~listmgr/devel-I/Jan1996/0146.html>[2006, July 17]

ดังกล่าวเพราะจะกระทบต่อการลงทุนของสหรัฐฯ หลายโครงการในพม่า โดยเฉพาะโครงการขุดเจาะน้ำมันของบริษัทยูโนแคลที่มีเม็ดเงินลงทุนไปจำนวนมากแล้ว¹⁴ หลังจากนั้นไม่นานประธานาธิบดีบิล คลินตันได้แสดงความไม่เห็นด้วยที่สภาจะออกกฎหมายให้ถอนการลงทุนของสหรัฐฯ ทั้งหมดออกจากพม่า¹⁵ แต่ต้องการให้ใช้มาตรการคว่ำบาตรที่ยังคงรักษาประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาที่มีอยู่ในพม่าไว้ ในที่สุดกฎหมายการคว่ำบาตรของสหรัฐอเมริกาจึงผ่านรัฐสภา ด้วยเหตุผลที่ว่าพม่ายังคงไม่เป็นประชาธิปไตยและยังคงมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนและบังคับใช้แรงงานพลเมือง แต่มาตรการคว่ำบาตรที่รัฐสภาสหรัฐฯ จะให้ใช้กับพม่าเป็นมาตรการการคว่ำบาตรแบบ "มีเงื่อนไข" กล่าวคือ รัฐบาลสหรัฐฯ จะห้ามไม่ให้บริษัทของอเมริกาที่ยังไม่ได้เข้าไปลงทุนในพม่าเข้าไปเปิดการลงทุนใหม่ๆ ในอนาคตเท่านั้น ส่วนบริษัทที่ดำเนินการอยู่ในพม่าอยู่แล้วรัฐบาลจะปล่อยให้ทำธุรกิจในพม่าต่อไปได้ตามปกติ¹⁶ และมาตรการคว่ำบาตรของสหรัฐฯ ในครั้งนี้ ได้หันไปมุ่งเน้นในด้านอื่นๆ แทน เช่น จำกัดการค้าระหว่างสหรัฐฯ-พม่า จำกัดการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและการปราบปรามยาเสพติด ดังนั้น การประกาศคว่ำบาตรพม่าทางเศรษฐกิจจึงไม่มีผลกระทบต่อการลงทุนของบริษัทยูโนแคลและโครงการยาดานาเลย¹⁷

อย่างไรก็ตาม ด้วยแรงกดดันจากการประกาศคว่ำบาตรพม่าของรัฐบาลสหรัฐฯ ผนวกเข้ากับการเคลื่อนไหวกดดันของกลุ่มประชาสังคมต่างๆ ที่รวมเรียกร้องประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในพม่า ได้ส่งผลให้บริษัทข้ามชาติหลายบริษัทน้ำมันที่เข้าไปลงทุนในพม่าอยู่ก่อนแล้ว ถอนการลงทุนออกจากพม่าไป อาทิ บริษัทอาร์โก (Arco) เลิกต่อสัญญาการสำรวจก๊าซธรรมชาติ บริษัทเทกซาโก้ (Texaco) ถอนตัวจากการขุดเจาะน้ำมันบนบก บริษัทพรีเมียร์ ออยล์ (Premier Oil) ของอังกฤษนั้นต้องถอนตัวเพราะแรงกดดันจากการประท้วงโดยกลุ่มสิทธิมนุษยชน นอกจากนี้ยังมีการประท้วงในนอร์เวย์ ซึ่งส่งผลให้บริษัทน้ำมันร่วมทุนนอร์เวย์-อังกฤษ (The Anglo-Norwegian Engineering Group Kvaerner ASA) ประกาศถอนตัวออกจากพม่าทันที¹⁸ นอกจากนี้บริษัทอื่นๆ อีกจำนวนมาก เช่น บริษัท Levi Strauss , Pepsi , Reebok international , Lizz Claiborne และ Eddie Bauer ก็ถอนตัวออกไปเพราะแรงกดดันจากรอบด้านรวมทั้งความกังวลต่อภาพพจน์ของบริษัทหากบริษัทจะยังคงอยู่ในพม่าต่อไป¹⁹ ผู้บริหารของหลายบริษัทที่ตัดสินใจถอนตัวออกจากพม่ากล่าวตรงกันว่า สภาพการณ์ในพม่าขณะนั้นไม่เหมาะสมที่จะทำการ

¹⁴ The Nation, *Siorc May Be in Albright's Gun Sight*[Online]. Available from: http://www.burmanet.org/bnn_archives/a997/bnn0197n604.txt[2006, July 19]

¹⁵ Ken Silverstein, *The Village Voice "Local Lobbyists"*[Online]. Available from: www.burmalibrary.org/reg_burma/archives/199704/msg00259.html - 14k -[2006, July 15]

¹⁶ "สหรัฐฯ แหย่มือแผนกดดันพม่าขึ้นแดนผ่านแค่แข่งกับจีนแบบจำกัด," *ผู้จัดการรายวัน* (27-28 กรกฎาคม 2539): 3.

¹⁷ ประพาส ลิมปะพันธุ์, "ท่าทีของบางประเทศต่อพม่า," *รัฐพม่า* 6 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2540): 3.

¹⁸ ศุภกาญจน์ พงศ์ยี่ห้ำ, "หนึ่งทศวรรษแห่งความสัมพันธ์ไทย-พม่า ด้านพลังงาน," *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์* 30.1(ม.ค.-เม.ย. 2547): 2-3.

¹⁹ "การคว่ำบาตรพม่าทางเศรษฐกิจ," *ผู้จัดการรายวัน*, (24 กรกฎาคม 2546): 2.

ลงทุนเพราะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อะไรต่อชาวพม่า ดังนั้นในเมื่อหลายบริษัทที่ทำธุรกิจกับพม่าได้ตัดสินใจออกมาจากพม่าแล้ว บริษัทที่ยังเหลืออยู่ก็ควรคำนึงถึงศีลธรรมและความเหมาะสม และรีบออกมาจากพม่าโดยเร็วเช่นกัน²⁰ อย่างไรก็ตาม บริษัทยูนิแควล บริษัทโทแทล และบริษัทอัลลิ-เบอร์ตัน กลับไม่ยอมถอนการลงทุนออกจากพม่า แม้จะมีเสียงประณามคัดค้านจากภาคต่างๆ โดยบริษัทเหล่านี้ โดยเฉพาะบริษัทยูนิแควลได้สร้างคำอธิบายเพื่อปกป้องผลประโยชน์ทางธุรกิจ และเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่ตนว่า การกีดกันพม่าไม่มีประโยชน์ บริษัทฯ กำลังทำในสิ่งที่ควรทำ เพราะการลงทุนของบริษัทในพม่าจะช่วยกระตุ้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และยังเป็นเสมือน "หน้าต่าง" บานสุดท้ายให้พม่าเชื่อมกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาและโลกตะวันตกได้ โครงการสำรวจน้ำมันและท่อส่งก๊าซนี้จึงเป็นทิศทางการพัฒนาที่ถูกต้องแล้ว และยังประณามการคว่ำบาตรของรัฐบาลของประเทศตนว่าเป็นนโยบายที่ใช้ไม่ได้ ทั้งยังยืนยันด้วยว่า ถึงแม้จะมีการคว่ำบาตร แต่บริษัทยูนิแควลก็จะยังดำเนินโครงการของบริษัทในพม่าต่อไปเช่นเดิม²¹ และเมื่อบริษัทอื่นๆ ของสหรัฐอเมริกาและประเทศตะวันตกบางประเทศทยอยถอนตัวออกไปแล้ว บริษัทยูนิแควลที่ยังคงอยู่ในพม่าจึงกลายเป็นบริษัทที่มีทุนสูงสุดในพม่า²² ผลลัพธ์ของการใช้นโยบายคว่ำบาตรของสหรัฐอเมริกาต่อพม่าก็คือ นอกจากจะไม่ช่วยแก้ปัญหากรณีนี้ได้ตรงจุดแล้ว ในทางตรงกันข้ามยังทำให้ประชาชนพม่าที่ทำงานภาคธุรกิจในเมืองได้รับผลกระทบมากขึ้นไปอีก²³

สิ่งที่น่าสังเกตก็คือ แม้บริษัทจะมีท่าทีที่แข็งกร้าว อีกทั้งยังออกมาวิจารณ์นโยบายของรัฐบาลอย่างรุนแรง แต่สหรัฐอเมริกาก็ไม่ได้ดำเนินการใดๆ ที่จะผลักดันให้บริษัทยูนิแควลและบริษัทอื่นที่เหลืออยู่ถอนการลงทุนหรือยุติการทำธุรกิจในพม่า²⁴ ทั้งที่รัฐบาลสหรัฐอเมริการู้และตระหนักมาโดยตลอดว่าบริษัทยูนิแควลที่ออกมาวิจารณ์นโยบายนั้นมีส่วนร่วมรู้เห็นในปัญหาการ

²⁰ John Pilger, *A cry for freedom*[Online]. Available from: <http://www.newint.org/issue280/keynote.html> [2006, July 21]

²¹ "สหรัฐฉันทัดคว่ำบาตรพม่าไม่หุเหมือนที่คิด", *กรุงเทพธุรกิจ* (28 เมษายน 2543): 27.

²² Ken Silverstein, *The Village Voice* "Local Lobbyists"[Online]. Available from: www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199704/msg00259.html - 14k -[2006, July 15]

²³ นักธุรกิจชาวพม่าจำนวนมากมีความเห็นตรงกันว่า นอกจากมาตรการคว่ำบาตรที่สหรัฐใช้กับพม่าจะไม่ช่วยในเรื่องสิทธิมนุษยชนแล้วยังก่อให้เกิดผลเสียต่อประชาชนพม่าอีก กล่าวคือ สหรัฐอเมริกาไม่ได้ห้ามการลงทุนในภาคที่มีปัญหา แต่กลับห้ามการลงทุนในภาคธุรกิจที่ตั้งในเมือง เช่น ธุรกิจสิ่งทอ นักธุรกิจพม่าคนหนึ่งให้สัมภาษณ์สื่อไว้ว่า "ผมอยากให้ท่านได้เห็นเด็กสาววิ่งร้องไห้ตอนที่โรงงานทอผ้าแห่งหนึ่งถูกประกาศปิดเมื่อวันก่อน การตัดสินใจของสหรัฐครั้งนี้จะไม่กระทบพวกผู้นำทหารมากอย่างที่สหรัฐคิด รัฐบาลพม่าไม่ได้ประโยชน์นักจากอุตสาหกรรมนี้ เพราะทหารยังมีธุรกิจน้ำมันใหญ่ๆ อยู่ แต่มันจะกระทบประชาชนรุนแรงมากกว่าที่พวกเขาคิด" การคว่ำบาตรของสหรัฐจึงถูกมองจากนักวิชาการจำนวนไม่น้อยว่าเป็นวิธีการที่สหรัฐใช้บ่อยเกินไป ไม่ช่วยแก้ปัญหา เป็นวิธีการที่ราคาถูกแต่สร้างความสูญเสียสูงต่อประชาชนมากกว่าต่อกลุ่มผู้ปกครอง และรัฐบาลพม่าเองก็ไม่สนใจในมาตรการของรัฐบาลสหรัฐมากนัก เพราะผู้นำทหารในรัฐบาลพม่ามองว่ามาตรการใดๆ ของสหรัฐที่อ้างเรื่องสิทธิมนุษยชนคือข้ออ้างในการแทรกแซงกิจการของพม่า และรัฐบาลพม่าก็ยอมรับไม่ได้ด้วยที่ชาติตะวันตกจะเข้ามาบีบบังคับตนให้ทำตามต้องการ

²⁴ Mon Information Service (Bangkok), *Life in the country: Continued human rights violations in Burma*, p.

ละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นอย่างแน่นนอน ทั้งนี้ก็เพราะหลายหน่วยงานของสหรัฐไม่ว่าจะเป็น กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงแรงงาน สถานทูตสหรัฐในพม่า สถานทูตสหรัฐในประเทศไทย อดีตทูตสหรัฐประจำพม่า รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญด้านพม่าของสหรัฐหลายคนต่างก็ออกรายงานหลายฉบับ และได้ข้อสรุปตรงกันว่า โครงการท่อส่งก๊าซชยาดานาที่บริษัทบริษัทยูโนแคลทำอยู่นั้นมีปัญหา การละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะการบังคับใช้แรงงานที่ทั้งทหารและบริษัทต่างรับรู้ การที่รัฐบาลสหรัฐจะอ้างว่าไม่รู้ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปได้ หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งได้ว่า ทั้งที่รัฐบาลสหรัฐรู้ดีถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้เคราะห์ร้ายชาวพม่าแต่ก็ไม่ได้ดำเนินการอะไรกับบริษัทขนาดใหญ่ของตน เท่ากับว่าที่จริงแล้วรัฐบาลสหรัฐยืนขาต่อความทุกข์ทรมานของชนกลุ่มน้อย²⁵ และไม่จริงใจต่อการกดดันพม่าอย่างที่แสดงเจตนารมณ์และเรียกร้องให้นานาประเทศปฏิบัติตามด้วย

กล่าวโดยสรุป ในขณะที่สหรัฐอเมริกาดำเนินนโยบายสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจังในฐานะประเทศมหาอำนาจตะวันตกที่เป็นผู้นำในการผลักดันหลักการดังกล่าวอีกทั้งยังต้องการแสดงให้ประเทศที่ด้อยพัฒนาว่ายอมรับแนวคิดทางสิทธิมนุษยชนของตน สหรัฐอเมริกาก็ยังต้องระมัดระวังไม่ให้เสียผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจำนวนมหาศาลไปด้วย²⁶ นโยบายของประเทศสหรัฐอเมริกาคือรัฐบาลทหารของพม่าโดยแท้จริงแล้วก็ยังคงอยู่ได้อิทธิพลของผลประโยชน์²⁷ ดังเห็นได้จากการที่สหรัฐละเว้นการปฏิบัติในกรณีบริษัทยูโนแคลในพม่าในขณะที่ยังคงเรียกร้องให้ประเทศอื่นกดดันพม่าให้มากขึ้น

4.3 ประเทศไทย

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการท่อส่งก๊าซชยาดานาโดยตรง ทั้งในฐานะผู้ร่วมลงทุนและผู้รับซื้อก๊าซธรรมชาติจากรัฐบาลพม่า นอกจากนั้นยังมีส่วนสัมพันธ์กับปัญหาอื่นๆของพม่าในฐานะที่เป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีความสัมพันธ์กับพม่ามายาวนานและมีพรมแดนติดกับพม่าอีกด้วย

รัฐบาลไทยในช่วงสงครามเย็นยังไม่ไว้วางใจรัฐบาลพม่าที่มีอุดมการณ์การปกครองแตกต่างจากไทย แต่ต่อมาแนวความคิดเช่นนี้ได้เปลี่ยนไปเมื่อสงครามเย็นยุติลง และรัฐบาลไทยมุ่งใช้เศรษฐกิจนโยบายต่างประเทศ ทำให้รัฐบาลไทยมีทัศนคติต่อพม่าว่า ระบอบการปกครองของพม่าก็เป็นเรื่องภายในของพม่าที่ไม่มีผลกระทบต่อไทยแต่อย่างใด ทำให้รัฐบาลไทยในระยะ

²⁵ Ibid.

²⁶ กิตติภัทร วีระตะระ, "ความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและนโยบายด้านสิทธิมนุษยชน: ศึกษากรณีนโยบายสหรัฐอเมริกาต่อจีนระหว่าง ค.ศ. 1989-1998.", หน้า 154.

²⁷ พันธุ์สุรีย์ ลดาวัลย์, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองพม่า (กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2542), หน้า

หลังนับตั้งแต่พม่าเริ่มดำเนินนโยบายเปิดประเทศทางเศรษฐกิจเริ่มให้ความสำคัญกับการมีสัมพันธอันดีกับพม่า²⁸ จากจุดเริ่มต้นนี้เองที่ทำให้ไทยและพม่าหันมามีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นในต้นทศวรรษที่ 1990 ที่พม่าเปิดประเทศ สาเหตุที่ทำให้ทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอย่างรวดเร็วได้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะผลประโยชน์และเป้าประสงค์ค่อนข้างสอดคล้องกัน คือ ในส่วนของประเทศไทยได้ให้ความสำคัญทางเศรษฐกิจเป็นตัวหลักตามที่รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้แถลงไว้ ในส่วนของพม่าเองก็จำเป็นต้องปฏิรูปเศรษฐกิจของตนจึงต้องการเม็ดเงินจากประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านใกล้ชิดด้วย นอกจากนี้ พม่าต้องการผูกมิตรกับไทย เพราะต้องการให้ไทยให้ความร่วมมือในการกดดันกองกำลังชนกลุ่มน้อย ประชาชน และนักศึกษาพม่าที่หนีเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก²⁹ ซึ่งความต้องการข้อนี้ของพม่าก็ได้รับการตอบรับจากไทยเป็นอย่างดี เพราะไทยได้ยืนยันถึงนโยบายของรัฐบาลไทยที่จะไม่ให้ความช่วยเหลือแก่กองกำลังชนกลุ่มน้อยของพม่าและจะพยายามสกัดกั้นไม่ให้ชนกลุ่มน้อยที่มีที่พักอยู่ในประเทศไทยสร้างปัญหาให้แก่รัฐบาลพม่าด้วย³⁰ ไทยจึงเข้าไปมีความสัมพันธ์กับพม่าในเชิงธุรกิจอย่างแนบแน่นนับตั้งแต่ปี 1988 เป็นต้นมา และนโยบายนี้ก็ได้รับการสนับสนุนและรับช่วงต่อกันมาโดยรัฐบาลไทยหลังจากนั้น ไม่ว่าจะเป็นสมัยของนายกรัฐมนตรีอานันท์ ปันยารชุน(ค.ศ.1991-1992) พลเอกสุจินดา คราประยูร(ค.ศ.1992) และนายชวน หลีกภัย(ค.ศ.1992-1995) ซึ่งเป็นสมัยที่เกิดโครงการท่อก๊าซร่วมกับพม่า จนถึงปัจจุบัน³¹

กล่าวสำหรับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทย-พม่าในสมัยรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน นักธุรกิจไทยได้เข้าไปลงทุนในกิจการต่างๆ ในพม่าเป็นจำนวนมาก ทั้งรัฐบาลของนายอานันท์ยังได้ลงนามบันทึกความเข้าใจว่าด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมทางการค้าระหว่างไทยกับพม่า จากนั้นในรัฐบาลชุนนายชวน หลีกภัย ซึ่งมองว่าพม่าเป็นประเทศที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูงสำหรับการลงทุนของไทยก็ยังคงมุ่งดำเนินนโยบายต่อพม่าในลักษณะที่ไม่แตกต่างจากแนวนโยบายของรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน เท่าไรนัก สำหรับนโยบายต่อพม่าของนายชวน หลีกภัย มี

²⁸ เวณิกา บุญมาคลี, "นโยบายต่างประเทศของไทยต่อสหภาพเมียนมาร์ในสมัยนายกรัฐมนตรีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 48.

²⁹ พรพิมล ตริโชติ, ความสัมพันธ์ไทย-พม่าในรอบ 50 ปี (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 33.

³⁰ เวณิกา บุญมาคลี, "นโยบายต่างประเทศของไทยต่อสหภาพเมียนมาร์ในสมัยนายกรัฐมนตรีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ," หน้า 50.

³¹ พรพิมล ตริโชติ, ความสัมพันธ์ไทย-พม่าในรอบ 50 ปี, หน้า 34.

สาระสำคัญดังต่อไปนี้คือ³²

1. ไทยยึดหลักไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศเพื่อนบ้าน
2. ไทยมีความจำเป็นต้องเปิดช่องทางในการติดต่อกับพม่าไว้อย่างถาวร และ
3. ไทยสนับสนุนให้พม่าได้สัมผัสโลกภายนอกให้มากขึ้น

นอกจากนั้น รัฐบาลนายชวน หลีกภัย ยังได้แถลงถึงทัศนคติบางประการในการดำเนินความสัมพันธ์กับพม่าไว้ ดังนี้³³

1. ในปัญหาสิทธิมนุษยชนในพม่านั้น รัฐบาลไทยให้ความสำคัญและมีความปรารถนาจะเห็นว่า ทุกสังคมเคารพ ปฏิบัติและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในสังคมของตนให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม รัฐบาลไทยเห็นว่า หลักการสิทธิมนุษยชนของแต่ละสังคมนั้นแตกต่างกันไปตามเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ ดังนั้น ในกรณีของพม่านี้ จึงเห็นว่าประเทศต่างๆ อยู่ในวิสัยที่จะส่งเสริมให้รัฐบาลพม่าเคารพหลักการสิทธิมนุษยชน แต่ไม่เห็นด้วยที่ประเทศต่างๆ จะบีบบังคับ หรือกดดันให้รัฐบาลพม่าปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนตามบรรทัดฐานภายนอก

2. รัฐบาลไทยเห็นว่า ในฐานะประเทศภายนอก ไทยจำเป็นต้องระมัดระวังในการที่จะเข้าไปมรบนบพาทเพื่อคลี่คลายหรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ในพม่า และต้องคำนึงถึงความละเอียดอ่อนของประเด็นเกี่ยวกับอธิปไตยของพม่าด้วย ประเทศต่างๆ อาจส่งสัญญาณให้พม่าทราบได้ด้วยการสนับสนุนในสิ่งที่เห็นว่ารัฐบาลพม่าทำถูกต้องและไม่ให้การสนับสนุนในสิ่งที่เห็นว่าไม่เหมาะสม แต่ประเทศต่างๆ คงไม่อยู่ในวิสัยที่จะเข้าไปแทรกแซงหรือบีบบังคับให้รัฐบาลพม่า

3. ไทยมีความเห็นว่าพม่าเป็นสังคมปิด และมีระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองมาเป็นเวลานาน ประชาชนพม่าจึงเคยชินกับสภาพความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น ดังนั้น การกดดันทางเศรษฐกิจจากภายนอกต่อพม่า เพื่อให้รัฐบาลพม่ายอมปฏิรูปทางการเมืองไม่น่าจะได้ผล ตรงกันข้ามจะยิ่งเป็นการผลักดันพม่าให้โดดเดี่ยวตนเองหรือหันไปพึ่งพาประเทศมหาอำนาจประเทศใดประเทศหนึ่งมากเกินไป ซึ่งอาจกระทบถึงความมั่นคงของภูมิภาค

นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้กล่าวว่า “.. นโยบายของเราเป็นลักษณะสร้างสรรค์ เพื่อเป็นการเปิดประตูให้ไทยกับพม่ามีโอกาสร่วมมือกันมากขึ้น การใช้นโยบายให้เป็นผลก็คือให้เขามีโอกาสในการรับรู้ ไม่ใช่ไปบีบอะไรเขา...”³⁴ นอกจากนี้ นาวาอากาศตรีประสงค์ สุ่นศิริ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้น ได้ให้ความหมายของที่ไทยจะเป็น

³² ไควน์ เทื่องเกษม, “นโยบายต่างประเทศและการตอบสนองผลประโยชน์ของชาติ : การวิเคราะห์ผลงานด้านการต่างประเทศในสมัยรัฐบาลชวน หลีกภัย (ตุลาคม พ.ศ. 2535-2536),” ใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : นโยบายต่างประเทศยุคโลกาภิวัตน์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2538), หน้า 8-9 อ้างจากคำกล่าวของนาวาอากาศตรีประสงค์ สุ่นศิริ, 16 สิงหาคม 2536, หน้า 1.

³³ แถลงการณ์ของรัฐบาลต่อปัญหาพม่า, เอกสารข่าวกระทรวงการต่างประเทศ, 10 มิถุนายน 2536.

³⁴ สรุปจากคำแถลงในการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน ครั้งที่ 27 ใน กรุงเทพฯ, ไทยรัฐ(23 กรกฎาคม 2537):

"เพื่อนบ้านที่ดี" ต่อพม่าไว้ว่า "...ประเทศไทยจะไม่แทรกแซงในเรื่องปัญหาการเมืองและช่วยเหลือชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดน"³⁵

จากนโยบายของไทยดังกล่าว เห็นได้ชัดเจนว่าไทยมุ่งเน้นในเรื่องความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับพมามากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับการผลักดันปัญหาสิทธิมนุษยชน นโยบายของไทยมีลักษณะคล้ายตามความต้องการพม่าเพราะไทยต้องการรักษาความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับพม่าไว้เพื่อไม่ให้เสียผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ดังนั้น นโยบายและการปฏิบัติต่อผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่าจึงไม่มีลักษณะที่เป็นประโยชน์ต่อคนเหล่านั้นมากนัก แม้ว่าจะมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากกลุ่มองค์กรสิทธิมนุษยชน เช่น กลุ่ม Human Rights Watch Asia รวมทั้งกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตยต่างๆในประเทศไทย ว่านโยบายของไทยที่พยายามเข้าไปผูกพันกับพม่านั้นเป็นไปเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรในพม่า โดยปราศจากการมองด้านสิทธิมนุษยชน ทั้งที่ชาวพม่าหรือชนกลุ่มน้อยที่ต้องอพยพออกมาก็เป็นเจ้าของทรัพยากรเหล่านั้นด้วย แต่รัฐบาลไทยก็ยังย้ำจุดยืนเดิมที่จะไม่เข้าไปแทรกแซงกิจการใดๆ ของประเทศพม่า³⁶

สำหรับเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับโครงการท่อส่งก๊าซยาดานานั้น ก่อนที่บริษัท ปตท. ของไทยจะเข้าไปลงทุนในพม่า บริษัทฯ ได้ทำการประเมินแล้วและตระหนักดีว่าการลงทุนในพื้นที่ที่มีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่อาจเกิดปัญหาขึ้นได้ ดังนั้น เมื่อโครงการร่วมทุนชุดเจ้าน้ำมันในแหล่งยาดานาได้รับการอนุมัติจากรัฐบาลแล้ว บริษัท ปตท. จึงได้ขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานด้านทหารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกองทัพก็พร้อมจะให้การสนับสนุนในโครงการนี้ของรัฐบาล³⁷ โดยก่อนที่การสร้างท่อก๊าซจะเริ่มขึ้น กองพลทหารราบที่ 9 ซึ่งรับผิดชอบชายแดนฝั่งตะวันตก ในนามของกองทัพไทย ได้ช่วยเหลือรัฐบาลพม่าในการกดดันกองกำลังชนกลุ่มน้อยที่ต่อต้านรัฐบาลพม่าให้ยินยอมวางอาวุธและลงนามในสัญญาหยุดยิงกับรัฐบาลพม่า ต่อมาในปี ค.ศ. 1996 เมื่อทหารพม่าประสบอุปสรรคในการเข้าไปยังพื้นที่บางจุดที่กองกำลังชนกลุ่มน้อยครอบครองอยู่ กองทัพพม่าก็ได้ติดต่อขอความร่วมมือมายังกองพลทหารราบที่ 9 ของไทยเพื่อให้โครงการเดินทางต่อไปได้โดยเร็วที่สุด ฝ่ายไทยได้ส่งตัวแทนเป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่และทหารอีกกว่า 30 นายเข้าไปในเขตมะริด-ทวาย และจุดที่ใกล้ชายแดนไทยเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับความเข้มแข็งทางการรบ อาวุธยุทโธปกรณ์ และที่มั่นของกองกำลังชนกลุ่มน้อย จากนั้นจึงได้มอบข้อมูลดังกล่าวให้แก่รัฐบาลพม่าเพื่อเตรียมการปราบปรามต่อไป นอกจากนี้กองกำลังทหารราบที่ 9 ของไทยยังช่วยเหลือรัฐบาลพม่าปราบปรามกองกำลังชนกลุ่มน้อยที่ขัดขวางการก่อสร้างท่อก๊าซโดยทางอ้อมด้วยการจำกัดการส่ง

³⁵ นาวาอากาศตรีประสงค์ สุนศิริ, คำแถลงในการสัมมนา เรื่องการค้าชายแดนระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ที่ห้องประชุมคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 25 สิงหาคม 2536.

³⁶ ทวี อร่ามเรืองกุล, "นโยบายของไทยต่อสหภาพเมียนมาร์: ศึกษาการดำเนินนโยบายการเกี่ยวพันอย่างสร้างสรรค์ในช่วงปี พ.ศ. 2534-2537," (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิตย์ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 32.

³⁷ Burma Issues, Human Rights[Online]. Available from: [http://www.burmaissues.org/En/Newsletter/BINews 1994-04.php\[2006, July 15\]](http://www.burmaissues.org/En/Newsletter/BINews 1994-04.php[2006, July 15])

อาหารและยาไปยังเขตที่กองกำลังกะเหรี่ยง (KNU) มีอำนาจอยู่ พร้อมยังให้ความมั่นใจรัฐบาลพม่าว่าฝ่ายไทยจะไม่อนุญาตให้กองกำลังฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพม่าเข้ามาดำเนินการต่อสู้ใดๆ ในเขตแดนไทยได้ และหากมีชนกลุ่มน้อยที่อพยพหนีมายังเขตแดนไทย ไทยก็จะดำเนินการส่งกลับทันที³⁸ ซึ่งความร่วมมือของกองทัพไทยในครั้งนั้นได้รับการยืนยันอย่างชัดเจนจากนายพล Kyaw Thein หัวหน้าหน่วยข่าวกรองของกองทัพพม่า³⁹ มีรายงานด้วยว่าความร่วมมือระหว่างกองทัพไทย-พม่าในการปราบปรามกองกำลังฝ่ายต่อต้านเพื่อสร้างและรักษาความปลอดภัยให้ต่อก๊าซมีบริษัทยูโนแคลเป็นผู้ให้การสนับสนุนเงินทุนและค่าใช้จ่าย โดยบริษัทฯ ได้จ่ายเงินให้กองทัพพม่าและกองพลทหารราบที่ 9 ของไทยฝ่ายละ 25 ล้านดอลลาร์สหรัฐ⁴⁰

เป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ว่า ตลอดระยะเวลาทั้งหมดของโครงการก่อสร้างท่อก๊าซ ในปี ค.ศ. 1992-1997 จำนวนผู้หนีภัยจากการกดขี่สิทธิมนุษยชนและการสู้รบที่หนีเข้ามาด้านตะวันตกของไทยเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ การสร้างท่อก๊าซจำเป็นต้องใช้พื้นที่ในการก่อสร้างมาก ทำให้ชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในบริเวณที่ท่อก๊าซพาดผ่านในพม่าถูกบังคับย้ายถิ่นฐาน ไล่ที่ บังคับใช้แรงงาน ตัดหนี้เอาชีวิตรอดเข้ามาในเขตแดนของประเทศไทย จำนวนผู้อพยพชาวพม่าที่เพิ่มขึ้นเป็นประวัติการณ์จึงมีความสัมพันธ์กับโครงการท่อก๊าซอย่างมีนัยสำคัญ⁴¹ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยที่เป็นผู้รับผิดชอบในการสร้างโรงไฟฟ้าที่จังหวัดราชบุรี ที่ระบุว่า เพื่อก่อสร้างท่อก๊าซมายังประเทศไทย ในปี ค.ศ. 1995 รัฐบาลพม่าได้บังคับให้ทุกหมู่บ้านที่อยู่ในเส้นทางและขบวนการสร้างท่อก๊าซย้ายออกจากที่ตั้งเดิมไปแล้วอย่างน้อยที่สุด 11 หมู่บ้าน และ กฟผ. ยังได้ระบุว่าไทยจำเป็นต้องดำเนินโครงการอย่างระมัดระวัง มิฉะนั้นการลงทุนทั้งหมดที่ทำไปแล้วอาจสูญเปล่า⁴²

สำหรับชนกลุ่มน้อยที่หนีออกมาจากพม่าเข้ามาอยู่ในเขตแดนของไทยแล้วนั้นก็ไม่ได้มีสภาพที่แตกต่างกันนัก ผู้อพยพชาวกะเหรี่ยงและมอญจำนวนมากที่หนีเข้ามาในประเทศไทยจะถูกกักไว้ในค่ายผู้อพยพ แต่หลังจากนั้นไม่นานทางกองทัพของไทยก็จะย้ายผู้อพยพทั้งหมดไปอยู่ในค่ายแห่งใหม่ใกล้ชายแดนพม่า ผู้อพยพหลายคนประท้วงต่อทหารไทยเพราะเกรงว่าพวกเขาจะได้รับอันตรายเนื่องจากค่ายแห่งใหม่ที่จะย้ายไปอยู่ห่างจากฐานที่ตั้งของทหารพม่าในชายแดนพม่าเพียง 5 กิโลเมตรเท่านั้น แต่พวกเขาก็ไม่สามารถขัดขืนคำสั่งจากทางการไทยได้ มีรายงานว่ากองพลทหารราบที่ 9 จังหวัดกาญจนบุรี ได้ส่งรถบรรทุกไปยังพื้นที่พักพิงชั่วคราวและได้ขนย้ายเด็ก

³⁸ Moe K. Tun, *The 1997 Offensives: Suffering and Struggle for Identity and Justice of the Ethnic Karen in Burma* (Bangkok : Burma Issues, 1997), p 19.

³⁹ Ibid., p.21.

⁴⁰ Ibid., p.23.

⁴¹ พรพิมล ตริโชติ, ไร้แผ่นดิน เส้นทางจากพม่าสู่ไทย (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 61.

⁴² Human Rights Documentation Unit, National Coalition Government of the Union of Burma, *Human rights yearbook 1997-98: Burma* (Nonthaburi: Human Rights Documentation Unit, 1998), p. 103.

ผู้หญิง และคนชราจำนวน 2,300 คน โดยไม่แจ้งให้ทราบว่าจะไปที่ใด แต่ผู้ลี้ภัยปฏิเสธที่จะขึ้นรถ⁴³ นอกจากนี้ยังมีรายงานเพิ่มเติมว่าไทยเผาต่ายผู้อพยพเพื่อเป็นการบีบบังคับให้ผู้ลี้ภัยที่หนีมาจากพม่าจำต้องเดินทางกลับประเทศไปทำงานก่อสร้างต่ออีกตามเดิม⁴⁴ ซึ่งทางการไทยระบุว่าผู้อพยพที่ถูกไทยส่งกลับไปยังพม่าจะปลอดภัย แต่องค์การนิรโทษกรรมสากลก็ได้ออกมาตอบใต้รัฐบาลไทยว่าผู้อพยพที่ถูกส่งกลับไปยังพื้นที่ทางใต้ของพม่าที่ถูกควบคุมโดยทหารจะไม่มีทางได้รับความปลอดภัยตามที่รัฐบาลไทยกล่าวอ้าง การปฏิบัติต่อผู้อพยพชาวกะเหรี่ยงและมอญของรัฐบาลไทยจึงเท่ากับส่งคนเหล่านั้นกลับไปรับชะตากรรมเดิมของตนโดยไม่ให้ความช่วยเหลือใดๆ ทำให้รัฐบาลไทยถูกองค์กรด้านสิทธิมนุษยชนต่างๆ ประณามว่ารัฐบาลไทยเห็นแก่ผลประโยชน์จากโครงการต่ออีกจนปฏิบัติต่อผู้เคราะห์ร้ายทั้งหมดทางสู้อย่างไร้มนุษยธรรม⁴⁵ แต่รัฐบาลไทยก็ให้คำอธิบายแก้ต่างว่าหากการก่อสร้างต่ออีกสำเร็จได้เร็วก็จะเป็นประโยชน์กับประชาชนพม่า และปัจจุบันเงินจากโครงการนี้ก็ไม่ได้เข้าไปสู่รัฐบาลพม่ามากนัก ในขณะที่ผู้บริหารของบริษัทปตท. ก็กล่าวแต่เพียงว่าการซื้อขายทรัพยากรก๊าซธรรมชาติและน้ำมันเป็นคนละประเด็นกับสิทธิมนุษยชนโดยสิ้นเชิง

อย่างไรก็ตาม แม้ไทยจะได้ลงทุนลงแรงในโครงการยาดานานี้ไปไม่น้อย แต่ต่อมาเหตุการณ์กลับปรากฏว่าเมื่อไทยเผชิญกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1997 ฝ่ายพม่าได้วางท่อส่งก๊าซธรรมชาติเกือบเสร็จเรียบร้อยแล้ว ส่วนฝ่ายไทยยังวางท่อส่งก๊าซได้เพียงประมาณร้อยละ 60 เท่านั้นและการก่อสร้างโรงไฟฟ้าที่จังหวัดราชบุรีก็ยังไม่แล้วเสร็จ ไทยจึงไม่สามารถก่อสร้างเสร็จตามสัญญา จนกระทั่งการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยมีความคิดที่จะขายโรงไฟฟ้าราชบุรีให้บริษัทยูนิแกลไปดำเนินการต่อ แต่การซื้อขายโรงไฟฟ้าราชบุรีก็ไม่ได้เกิดขึ้น ความล่าช้าของฝ่ายไทยทำให้รัฐบาลไทยต้องจ่ายเงินล่วงหน้าถึง 4 ปี กว่าที่จะสามารถวางท่อส่งก๊าซและสร้างโรงไฟฟ้าเสร็จได้จริงในปี ค.ศ. 2001 เป็นเงินรวมทั้งสิ้นกว่า 1,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ทั้งที่ไทยไม่ได้ใช้ก๊าซจากพม่าเลยแม้แต่หยดน้อย ซึ่งเหตุการณ์นี้จะไม่เกิดขึ้นหากไทยไม่นำพาตนเองไปผูกมัดกับสัญญาที่รัฐบาลพม่าในฐานะผู้ขายมุ่งหมายให้ตนได้รับผลประโยชน์สูงสุด (Take-or-pay contract) ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขของสัญญาที่กำหนดว่าผู้ขายจะได้รับการคุ้มครองทุกกรณี⁴⁶ ยิ่งไปกว่านั้นหลังจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1997 ต่อเนื่องมาหลายปี ปริมาณความต้องการพลังงานโดยรวมทั้งประเทศของไทยลดลง การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยจึงต้องการซื้อก๊าซธรรมชาติจากพมาน้อยลงเหลือ 150 ลูกบาศก์ฟุตต่อปี ทั้งที่ก่อนเศรษฐกิจตกต่ำไทยขอเป็น

⁴³ พรทิมล ตรีโชติ, ไร้แผ่นดิน เส้นทางจากพม่าสู่ไทย, หน้า 87.

⁴⁴ John Pilger, *A cry for freedom*[Online]. Available from: <http://www.newint.org/issue280/keynote.html> [2006, July 21]

⁴⁵ Gas pipeline adds to woes of Mons: Mon refugees 'being harassed'[Online]. Available from: <http://www.hartford-hwp.com/archives/54/073.html>[2006, July 21]

⁴⁶ ศุภกาญจน์ พงศ์ยี่หล้า, "หนึ่งทศวรรษแห่งความสัมพันธ์ไทย-พม่า ด้านพลังงาน," *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์* 1(ม.ค.-เม.ย. 2547): 3.

ผู้ซื้อก๊าซรายเดียวจากพม่าในปริมาณ 525 ลูกบาศก์ฟุตต่อปี แต่ก็ติดขัดที่สัญญาซื้อขาย⁴⁷ ดังนั้น การประมาณการในการใช้พลังงานที่ปราศจากการคาดคะเนถึงสถานการณ์ที่อาจเปลี่ยนแปลงในอนาคต จึงส่งผลให้เกิดการสูญเสียอย่างมากต่อไทยเอง ความเสียหายเปรียบเหล่านี้รัฐบาลไทยและบริษัท ปตท. ทราบดีอยู่แล้ว แต่ก็ไม่ได้พยายามชะลอโครงการด้วยการต่อรองกับรัฐบาลพม่าอย่างจริงจังเพราะโครงการท่อก๊าซมีผลประโยชน์ของบุคคลในรัฐบาลและบริษัท ปตท. เกี่ยวข้อง⁴⁸ ดังที่ ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยเคยกล่าวถึงโครงการยาดานานี้ไว้ว่า

“สายสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่าเติบโตอย่างรวดเร็วเพราะผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มการเมืองและธุรกิจไทยกับผู้นำทหารพม่า ผลที่ตามมาต่อคนข้างล่างก็คือชนกลุ่มน้อยที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นกันชนให้รัฐไทยถูกบดขยี้ด้วยการรวมตัวของอำนาจของรัฐบาลพม่ากับความโลภของรัฐบาลไทย นำเสรีใจที่บริษัท ปตท. ซึ่งเป็นของรัฐบาลก็มีส่วนรู้เห็นและยอมตามรัฐบาล ดังนั้น ไม่ว่ารัฐบาลหรือบริษัทจะพยายามอธิบายอย่างไร เราในฐานะประเทศไทยก็มีมือที่เปื้อนเลือดแล้ว”⁴⁹

อย่างไรก็ตาม นอกจากโครงการท่อก๊าซยาดานา รัฐบาลไทยในยุคต่อมา ก็ยังคงเข้าไปลงทุนในพม่าอย่างต่อเนื่อง เช่น โครงการเยตากุน (Yetagun) ซึ่งเป็นโครงการขุดเจาะน้ำมันและก๊าซธรรมชาติเช่นเดียวกัน และยังได้ลงนามในสัญญาซื้อขายก๊าซอีกกว่า 200 ล้านลูกบาศก์ฟุตในปี ค.ศ.1997 และเริ่มซื้อขายจริงในปี ค.ศ.2000 ทั้งที่ยังไม่สามารถรับซื้อก๊าซจากโครงการยาดานาได้เรียบร้อยตามสัญญา⁵⁰

จากการศึกษาถึงท่าทีของไทยมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า ไทยเป็นคู่ค้าของพม่าที่พม่ามองว่าเป็นประเทศที่มีศักยภาพเพียงพอต่อการพึ่งพา และที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของไทยก็ใกล้ชิดกับพม่ามากที่สุด ซึ่งส่งผลให้การขนส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานาของพม่ามายังไทยทำได้ง่ายและประหยัดมากกว่าที่พม่าจะส่งไปขายยังประเทศอื่นในภูมิภาค ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยควร

⁴⁷ หลังวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำปี ค.ศ.1997 สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ ส่งกัตสำนักนายกรัฐมนตรี ได้ออกกลับไปศึกษาการพยากรณ์ปริมาณความต้องการพลังงานของไทยในอนาคต เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องระบุว่า ไทยไม่ได้คาดการณ์ไว้เลยว่าจะประสบภาวะวิกฤต ไทยจึงต้องการเจรจาซื้อขายก๊าซกับพม่าใหม่ แต่พม่าได้อ้างสัญญาและการวางแผนการใช้จ่ายเงินตราต่างประเทศที่จะได้รับจากไทยในอนาคต โดยได้นำโครงการที่คาดการณ์ว่าจะได้กำไร 200 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปีไปจํานองกับองค์การการเงินระหว่างประเทศ (IMF) เพื่อนำมาใช้ในการก่อสร้างเรียบร้อยแล้ว

⁴⁸ วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง, “ท่อก๊าซไทยพม่า ปัญหานับวันยิ่งเด่นชัด,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 10 (6-12 สิงหาคม 2543): 27.

⁴⁹ Earthrights International, Total Denial Continues (Chiangmai: Earthrights International, 2003), p. 167.

⁵⁰ สุกภาณูญ์ พงศ์ยี่หล้า, “หนึ่งทศวรรษแห่งความสัมพันธ์ไทย-พม่า ด้านพลังงาน,” วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 1(ม.ค.-เม.ย. 2547): 3.

เป็นประเทศที่มีศักยภาพและอิทธิพลในการต่อรองกับพม่าและบริษัทร่วมทุนอื่นๆ อีกทั้งการต่อรองทางธุรกิจการค้าอื่นใดกับพม่านั้น ไทยอาจสามารถใช้เป็นประเด็นต่อเนื่องในการเจรจาผลักดันเกี่ยวกับปัญหาการเมืองรวมทั้งประเด็นปัญหาที่สร้างผลกระทบต่อประเทศไทย อาทิ ปัญหาการค้าเนิ่นนโยบายกีดกันชนกลุ่มน้อยของรัฐบาลพม่า อันส่งผลให้จำนวนผู้อพยพที่เข้ามาบริเวณชายแดนไทยเพิ่มสูงขึ้น เช่นจากปี 1988 ที่มีประมาณหมื่นคน เพิ่มขึ้นถึง 6 เท่าในกลางปี 1997

อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงที่ผ่านมาดูเหมือนว่าไทยไม่ได้พยายามใช้ศักยภาพที่มีให้เกิดผลสัมฤทธิ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังจะเห็นได้จากสัญญาซื้อขายก๊าซธรรมชาติในโครงการยาดานานี้ที่ไทยนอกจากจะไม่แสดงความห่วงใยต่อสิทธิที่ชนกลุ่มน้อยพึงได้รับ หากแต่ยังเห็นชอบในการกระทำอันรุนแรงของรัฐบาลพม่า พฤติการณ์ของรัฐบาลไทยที่ผ่านมาจึงไม่เป็นผลดีต่อชนกลุ่มน้อยชาวพม่าที่ถูกละเมิดสิทธิของตน และจึงเป็นพฤติกรรมที่ไม่แตกต่างจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสที่ได้กล่าวมาก่อนหน้านี้เลย

4.4 อาเซียน

แม้ว่าความจริงแล้วองค์การความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน จะไม่ได้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในโครงการท่อก๊าซยาดานาของพม่าที่ทำให้ต้องมีการแสดงท่าทีอย่างหนึ่งอย่างใดต่อสิ่งที่เกิดขึ้นเหมือนประเทศสหรัฐอเมริกาหรือฝรั่งเศส แต่ประเทศสมาชิกอาเซียนก็ถือเป็นประเทศเพื่อนบ้านใกล้ชิดติดพม่าและมีนโยบายต่อพม่าแตกต่างจากประเทศตะวันตก อีกทั้งยังเป็นองค์การความร่วมมือในภูมิภาคที่พม่าได้เข้ามาเป็นสมาชิกในเวลาต่อมาด้วย ผู้วิจัยจึงเห็นควรที่จะกล่าวถึงท่าทีและบทบาทของอาเซียนต่อปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่าไว้โดยสังเขป

สำหรับแนวปฏิบัติของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนต่อพม่า นโยบายความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ (Constructive Engagement) ถือว่าเป็นหลักการสำคัญที่สุดอันหนึ่งที่อาเซียนยึดถือในการดำเนินความสัมพันธ์กับพม่ามาตลอด จึงควรต้องกล่าวถึงที่มาของหลักการความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์เสียก่อน ดังนี้

ตั้งแต่กลางปี ค.ศ.1991 พม่าได้กลายเป็นประเด็นการเผชิญหน้าระหว่างกลุ่มประเทศอาเซียนกับประเทศคู่เจรจา (Dialogue partners) กลุ่มประเทศหลังซึ่งประกอบด้วยประเทศตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ได้คว่ำบาตรรัฐบาลทหารของพม่าภายหลังจากที่รัฐบาลพม่าปฏิเสธผลการเลือกตั้งในปี ค.ศ.1990 และกักบริเวณนางอองซาน ซูจี ผู้นำพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย (NLD) และประเทศตะวันตกเหล่านี้ยังได้ประณามการละเมิดสิทธิมนุษยชนของรัฐบาลพม่าอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น จุดยืนและท่าทีของประเทศเหล่านี้ที่ปรากฏจึงตรงข้ามกับประเทศสมาชิกอาเซียนที่ยังติดต่อสมาคมกับรัฐบาลพม่า

ในการประชุมเจ้าหน้าที่ระดับสูงของอาเซียนกับผู้แทนสหภาพยุโรปที่กรุงลักเซมเบิร์กเมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1991 ฝ่ายประเทศตะวันตกได้ยกประเด็นเรื่องพม่าขึ้นมาและต้องการทราบนโยบายที่แน่ชัดของอาเซียนต่อพม่า ผู้แทนประเทศไทยซึ่งได้รับมอบหมายจากผู้แทนประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ ให้ชี้แจงในประเด็นนี้เนื่องจากเห็นว่าไทยเป็นประเทศที่ใกล้ชิดพม่ามากที่สุด กล่าวคือ ประเทศไทยไม่เห็นด้วยกับการตัดการติดต่อกับรัฐบาลพม่าโดยสิ้นเชิง เพราะไทยมีเหตุผลจำเป็นทั้งในด้านภูมิศาสตร์ และประเด็นความสัมพันธ์ด้านอื่นๆ⁵¹

ทั้งนี้ ในขณะที่นั้นอาเซียนยังไม่ได้กำหนดนโยบายที่แน่ชัดร่วมกันในเรื่องพม่าเลย แต่อย่างไรก็ตาม ทุกประเทศในอาเซียนก็ยังคงค้าขายกับพม่าเป็นปกติและปริมาณการค้าขายกับพม่าก็เพิ่มมากขึ้นทุกปี

ภายหลังการประชุมที่ลักเซมเบิร์ก กระทรวงการต่างประเทศและรัฐบาลไทยขณะนั้นคาดว่าเรื่องความสัมพันธ์กับพม่าจะยังคงเป็นประเด็นที่ไทยและอาเซียนต้องเผชิญหน้ากับประเทศตะวันตกต่อไป ผู้กำหนดนโยบายของไทยพบว่า ในด้านหนึ่ง แรงผลักดันจากนักธุรกิจให้ทำการค้ากับพม่ามีสูงมากตั้งแต่รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (ค.ศ. 1988-1991) และเป็นไปได้อย่างที่จะทวนกระแสนี้ ในอีกด้านหนึ่ง การปราบปรามฝ่ายต่อต้านรัฐบาลอย่างรุนแรงของผู้นำสลิออร์กก็เกิดขึ้นโดยที่ไทยไม่ได้แสดงท่าทีคัดค้านใดๆ ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศไทยมากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นไทยควรจะต้อง "Aseanize" เรื่องพม่า ซึ่งหมายความว่า ต้องผลักดันให้อาเซียนกำหนดนโยบายร่วมกันในเรื่องพม่าเพื่อที่ว่าไทยจะได้ไม่ต้องรับมือกับประเด็นเรื่องพม่าแต่เพียงประเทศเดียว ไทยจึงริเริ่มการเสนอนโยบายความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ (Constructive Engagement)⁵² ขึ้นในการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศของอาเซียนและคู่เจรจาในเดือนกรกฎาคม

⁵¹ จุฬาร เอื้อรักสกุล, "จาก Constructive engagement ถึง Flexible engagement กับปัญหาพม่า-อาเซียนและปัญหาพม่าไทย-พม่า," รัฐศาสตร์สาร 2 (มิถุนายน 2541): 133.

⁵² นโยบายความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ คือ นโยบายที่สหรัฐอเมริกานำมาใช้กับแอฟริกาใต้เป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1980 เพื่อผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อระบบการเมืองของแอฟริกาใต้ และได้ประกาศใช้อีกครั้งกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ภายหลังเกิดเหตุการณ์จตุรัสเทียนอันเหมิน ถึงแม้จะมีเสียงคัดค้านจากนักสิทธิมนุษยชนจำนวนมาก แต่สหรัฐอเมริกายังคงต้องการรักษาความสัมพันธ์กับจีนไว้ เพราะรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในขณะนั้นตระหนักถึงความสำคัญของจีนทั้งในด้านขนาด, ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์, ความสำคัญทางยุทธศาสตร์ในกิจการโลก และศักยภาพทางเศรษฐกิจ และยังตระหนักดีว่าสหรัฐอเมริกากับจีนยังคงต้องมีความสัมพันธ์กันทั้งในด้านความร่วมมือและกรณีพิพาทต่อไปในอนาคต อย่างไรก็ตาม สหรัฐอเมริกาได้ตั้งเงื่อนไขบางประการในการดำเนินความสัมพันธ์กับจีนต่อไป

จากการใช้นโยบายดังกล่าวของสหรัฐอเมริกาทั้งสองครั้งนั้น Gary Risser ได้สรุปไว้ว่านโยบายนี้ควรประกอบด้วยเงื่อนไขอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. ต้องไม่มีการยกประเด็นที่เป็นเรื่องอ่อนไหวบางประเด็นมาเป็นสาระสำคัญในการดำเนินความสัมพันธ์ โดยเฉพาะประเด็นสิทธิมนุษยชน และประชาธิปไตย
2. ต้องรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ หรือความมั่นคง
3. ต้องสร้างเงื่อนไขบางอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมาก่อนจะดำเนินความสัมพันธ์อันดีต่อไป

อย่างไรก็ตาม อาเซียนไม่มีการกำหนดเงื่อนไขใดๆ ในการใช้นโยบายความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์กับพม่าเลย นโยบายที่ต้องการเห็นพม่ามีเศรษฐกิจที่ก้าวหน้ารุ่งเรือง มีการเมืองที่มั่นคง และพม่าได้กลับมามีอยู่ในกระแสของภูมิภาค อังจาก Gary

ค.ศ.1991 ทำให้เรื่องพม่ากลายเป็นประเด็นหลักของการประชุมในครั้งนั้น ฝ่ายไทยได้กล่าวว่า วิธีการติดต่อกับพม่าของอาเซียนเช่นนี้เหมาะสมกว่าการใช้วิธีการเผชิญหน้าหรือคว่ำบาตรดังที่ประเทศตะวันตกยึดถือ ประเทศอาเซียนเข้าใจสถานการณ์ในพม่าดีกว่าเพราะอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน ดังนั้นจึงเห็นว่า ชาวพม่าควรเป็นผู้แก้ไขปัญหาของตนโดยปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก

ด้วยการชักนำของไทยและสมาชิกบางประเทศที่เห็นพ้องกับไทย ได้ค่อยๆ ให้นมน้ำไว้ให้สมาชิกอาเซียนทั้งหมดเห็นว่า การกดดันพม่าต่อไปไม่สามารถเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ที่เป็นอยู่ได้ เนื่องจากพม่าเป็นสังคมปิดและมีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองมาเป็นเวลานานจนเกิดเป็นความเคยชินกับสภาพความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น ดังนั้น การกดดันจากภายนอกต่อพม่าเพื่อให้รัฐบาลพม่ายอมปฏิรูปทางการเมืองไม่น่าจะเป็นวิธีการที่ได้ผล ตรงกันข้ามจะยิ่งเป็นการผลักดันให้พม่าโดดเดี่ยวตนเองหรือหันไปพึ่งพาประเทศมหาอำนาจประเทศใดประเทศหนึ่งมากเกินไป ซึ่งอาจกระทบถึงความมั่นคงของภูมิภาคได้ ที่สำคัญไปกว่านั้นในเมื่อพม่าเปิดประเทศแล้ว หากอาเซียนยังรอช้าก็เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้ประเทศอื่นจากภายนอกภูมิภาคที่รอเวลาเข้าไปลงทุนในพม่าใช้ทรัพยากรที่พม่ามีอยู่ไปก่อนอย่างน่าเสียดาย ในที่สุด ที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน ครั้งที่ 24 ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 19-20 กรกฎาคม ค.ศ.1991 ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย ได้ลงมติให้ใช้นโยบายความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์กับพม่าตามข้อเสนอของฝ่ายไทย⁵³ โดยที่ประชุมอาเซียนให้เหตุผลว่า

“ที่ประชุมอาเซียนเชื่อว่าการดึงพม่าให้เห็นและสัมผัสกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศในกลุ่มอาเซียนจะทำให้พม่าเห็นถึงประโยชน์ที่จะเกิดแก่พม่าเอง เพราะพม่าเป็นประเทศหนึ่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติมาก การใช้วิธีการปิดกั้นตามแบบตะวันตกคงจะไม่ได้ผล เนื่องจากจะเป็นการผลักดันพม่าให้ปิดประเทศและกลับไปสู่สภาพเมื่อ 10 ปีก่อน นโยบายนี้จึงจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศและต่อประชาชนชาวพม่าทั้งหมดด้วย”⁵⁴

ผลจากการประชุมครั้งนั้น ประเทศคู่เจรจาของอาเซียน 5 ประเทศและ 1 กลุ่มประเทศ ซึ่งได้แก่ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ญี่ปุ่น และสหภาพยุโรป ได้เรียกร้องให้อาเซียนร่วมมือกดดันรัฐบาลทหารพม่าเพื่อให้โอนอำนาจแก่รัฐบาลพลเรือน และให้รัฐบาลพม่าให้

Risser, "Constructive Engagement – Past and Present: The Thai Foreign Policy Dilemma and Myanmar," Paper presented for the Conference: Myanmar Towards the 21st Century: Dynamic of Continuity and Change, Institute of Security and International Studies, June 2-3, 1995: 9.

⁵³ นาวาอากาศตรี สุพล ทองอ่ำ และ นาวาอากาศตรี กฤษฏางค์ สุทัศน์ ณ อยุธยา, "มองพม่า," นววิทยปริทัศน์สาร 40 (กันยายน-ธันวาคม 2538): 54.

⁵⁴ ASEAN to pursue Constructive Engagement with Myanmar After Power Struggle[Online]. Available from: <http://www.aseansec.org/afp78.htm>[2006, July 17]

ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปได้แสดงท่าทีไม่เห็นด้วยกับนโยบายความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ของอาเซียน เนื่องจากเห็นว่าเป็นนโยบายที่ไม่บังเกิดผลและเห็นควรที่จะใช้นโยบาย "กอดคั้น" และ "โดดเดี่ยว" พม่า (ทั้งที่สหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปก็ไม่ได้กอดคั้นพม่าและตัดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับพม่าโดยสิ้นเชิง) แต่กลุ่มประเทศอาเซียนได้ปฏิเสธที่จะโดดเดี่ยวพม่า จากนั้นเป็นต้นมาประเทศในกลุ่มอาเซียนก็ได้โอกาสที่จะเข้าไปสร้างความสัมพันธ์กับรัฐบาลพม่าเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมาตลอดโดยไม่เคยมีการหยิบยกประเด็นปัญหาใดๆ ในพม่าขึ้นมาหาทางแก้ไขให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ อาเซียนยังคงมุ่งไปที่การพัฒนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญโดยไม่ได้สนใจประเด็นปัญหาสิทธิมนุษยชนในพม่าอย่างจริงจัง⁵⁵ การที่อาเซียนเข้าไปเกี่ยวข้องกับพม่าจึงไม่ช่วยให้ปัญหาในพม่าดีขึ้น⁵⁶ ในหลายกรณีส่งผลให้ปัญหาที่รุนแรงอยู่แล้วในพม่าสาหัสขึ้น ชาวพม่าจึงไม่ได้ประโยชน์จากนโยบายของอาเซียนตามที่อาเซียนเคยกล่าวไว้ ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ ก็ตกไปอยู่กับผู้นำทหาร⁵⁷

ยิ่งไปกว่านั้น อาเซียนยังใช้หลักการ "การไม่แทรกแซงกัน" (Non-interference principle) ซึ่งเป็นแนวทางที่ทำให้ประเทศสมาชิกอาเซียนไม่ยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในของประเทศสมาชิกอื่น หลักการการไม่แทรกแซงกันนี้ทำให้อาเซียนประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนในภูมิภาค⁵⁸ เพราะภายใต้นโยบายนี้ ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในประเทศหนึ่งไม่ถือเป็นปัญหาที่ชาติอาเซียนด้วยกันควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว จึงหมายความว่าอาเซียนไม่รังเกียจเผด็จการหรือสนใจตรวจสอบแก้ไขปัญหาการกดขี่ที่เกิดขึ้นในประเทศเพื่อนบ้านของตน ประเด็นสิทธิมนุษยชนจะถูกหลีกเลี่ยงในที่ประชุมอาเซียนตลอด จึงไม่น่าแปลกใจที่มุมมองที่อาเซียนมีต่อพม่ามาโดยตลอดคือการเมืองของพม่าเป็นปัญหาภายในที่ไม่ควรหยิบยกขึ้นมาให้กระทบต่อการแสวงหาประโยชน์ทางธุรกิจตามแนวทางนโยบายความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์⁵⁹

จากก้าวนี้เอง พม่าเริ่มแสดงความสนใจที่จะสมัครเข้าเป็นสมาชิกอาเซียน ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านี้พม่าไม่เคยสนใจอาเซียนแต่ประการใด พม่าเริ่มต้นด้วยการเป็นแขกรับเชิญ (Guest) ของประเทศไทยในการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนครั้งที่ 27 ที่กรุงเทพมหานคร เมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 1994 ต่อมาก็ได้เข้าร่วมลงนามเป็นภาคีสถิติสัญญาว่าด้วยมิตรภาพและความ

⁵⁵ พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองพม่า (กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2542), หน้า 69-70.

⁵⁶ ตัวอย่างที่ชัดเจนได้แก่ ในปี ค.ศ. 1995 อินโดนีเซียเคยเสนอให้ความช่วยเหลือและขอร่วมพัฒนาแหล่งก๊าซธรรมชาติของพม่ารวมทั้งแหล่งยาดานาด้วย และต่อมาอินโดนีเซียยังมีบทบาทช่วยผลักดันพม่าเข้าเป็นสมาชิกองค์การอาเซียนอย่างกระตือรือร้นด้วย

⁵⁷ National council of the Union of Burma, *Asean's Constructive Engagement Policy: A Boost to Increased Militarization and Human Rights Abuses in Burma*, p. 1.

⁵⁸ The Asian Forum for Human Rights and Development, *Creating Asia: Flags of human rights, seeds of freedom* (Bangkok: FORUM-ASIA, 2000), p. 97-98.

⁵⁹ พรสุข เกิดสว่าง และ กฤตยา อาชวนิจกุล, การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่าจากผู้ถือสัญชาติ (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2540), หน้า 3.

ร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation - TAC) ในการประชุมประจำปีรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนครั้งที่ 28 ที่บรูไน เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1995 ในปี ค.ศ. 1996 เป็นครั้งแรกที่การรับสมาชิกใหม่ของอาเซียนถูกคัดค้านจากประเทศตะวันตกหลายประเทศที่น่าสนใจคือในระหว่างที่พม่าขอเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนนั้น รัฐบาลสหรัฐได้ปราบปรามประชาชนและกลุ่มต่อต้านภายในในปี ค.ศ. 1996 กระนั้นก้าวสำคัญได้มาถึงเมื่อมีการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนครั้งที่ 29 ที่กรุงจาการ์ตา ปลายเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1996 อาเซียนตัดสินใจรับพม่าเข้าเป็นผู้สังเกตการณ์อย่างเป็นทางการ (Official observer) อันเป็นบันไดขั้นก่อนที่จะได้รับการพิจารณาเข้าเป็นสมาชิกโดยสมบูรณ์ และเมื่อถึงการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนครั้งที่ 30 ซึ่งจัดขึ้นที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ในปลายเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1997 อาเซียนก็ตกลงใจรับพม่าเข้าเป็นสมาชิกอย่างเป็นทางการโดยไม่สนใจคำทักท้วงของประเทศตะวันตก⁶⁰ โดยเหตุผลสำคัญที่ทำให้อาเซียนต้องรับพม่าเข้าเป็นสมาชิกคือ⁶¹

1. พม่าตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะฉะนั้นจึงสมควรรับเข้ามาเป็นสมาชิกอาเซียน

2. การรับพม่าเข้ามาเป็นสมาชิกอาเซียนจะทำให้อาเซียนมีขนาดใหญ่ขึ้นและมีอำนาจต่อรองและอิทธิพลในเวทีการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศมากขึ้น และพม่าในขณะนั้นก็มีความพร้อมทางเศรษฐกิจมากพออันเป็นผลจากการใช้นโยบายความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ของอาเซียนมาก่อนหน้านี้

3. การรับพม่าเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนเป็นผลดีต่อเหตุผลทางยุทธศาสตร์ของอาเซียนที่มีความวิตกกังวลต่อการแผ่อิทธิพลในด้านต่างๆของจีนที่นับวันได้เพิ่มขึ้นในภูมิภาคอาเซียน ฉะนั้นการรับพม่าเข้ามาในอาเซียนถือได้ว่าเป็นการลดภาวะการณที่พม่ามีต่อจีน

4. อาเซียนมีความจำเป็นที่ต้องรับพม่าเข้าเป็นสมาชิก เนื่องจากกลุ่มประเทศตะวันตก (อาทิสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป) พยายามเข้ามาดักเตือนเรียกร้องให้อาเซียนชะลอการรับพม่าเข้าเป็นสมาชิก อาเซียนจึงจำเป็นต้องแสดงท่าทีออกมาอย่างเปิดเผยและชัดเจนเพื่อส่งสัญญาณให้ประชาคมระหว่างประเทศโดยเฉพาะประเทศตะวันตกเห็นว่า อาเซียนมีความเป็นปึกแผ่น เป็นอิสระ และมีอธิปไตยของตนเอง โดยจะไม่ก้มหัวหรือสยบให้การบีบบังคับจากประเทศใดทั้งสิ้น

ในที่สุด อาเซียนได้รับพม่าเข้าเป็นสมาชิกอย่างเป็นทางการโดยไม่มีเงื่อนไขใดๆให้พม่าต้องปรับปรุงเรื่องสิทธิมนุษยชนภายในประเทศ เพราะอาเซียนเชื่อว่าอาเซียนสามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นภายในพม่าเองตามแบบฉบับของอาเซียน⁶² อย่างไรก็ตามตั้งแต่อาเซียนรับพม่าเข้าเป็นสมาชิก อาเซียนก็ไม่เคยทำให้พม่าปรับปรุงเรื่องสิทธิมนุษยชนได้ ทำที่

⁶⁰ พันธุ์สุรีย์ ลดาวัลย์, *การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองพม่า*, หน้า 74.

⁶¹ สุพงษ์ ชัยนาม, "ไทย อาเซียน และปัญหาพม่า: 8 ปี แห่งความอับยศ," *มติชนสุดสัปดาห์* 25 (22-28 เมษายน 2548): 25-26.

⁶² "รัฐบาลทหารพม่าห้ามทูตสหรัฐเข้าประเทศ", *วิทยุกิจ*, (10 เมษายน 2541): 14.

ปกป้องพม่าของกลุ่มประเทศอาเซียนเช่นนี้ได้ทำให้รัฐบาลทหารพม่าได้รับประโยชน์อย่างมากจากการใช้อาเซียนเป็นเกราะป้องกันการวิจารณ์และกดดันจากภายนอกได้สำเร็จ ส่วนประชาชนพม่ายังคงต้องรับกรรมต่อไปโดยไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง

จากมุมมองและทิศทางของอาเซียนดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการแก้ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในพม่ายังมีความเป็นไปได้น้อยมาก เพราะเมื่อสหรัฐอเมริกาประกาศคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจต่อพม่า อาเซียนกลับมีท่าทีตรงข้ามกับสหรัฐอเมริกาอย่างสิ้นเชิง บรรดาประเทศเพื่อนบ้านของพม่าในกลุ่มอาเซียนคัดค้านการดำเนินนโยบายที่แข็งกร้าวของสหรัฐอเมริกา และยังคงประกาศชัดเจนว่าอาเซียนจะไม่ดำเนินนโยบายโดดเดี่ยวพม่า เพราะอาเซียนเองก็มีโครงการลงทุนในพม่าอยู่มาก อาเซียนจำเป็นต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองก่อน⁶³ ดังนั้นแม้สหรัฐอเมริกาจะคว่ำบาตรพม่า อาเซียนก็จะทำธุรกิจกับพม่าต่อไป ซึ่งอาเซียนก็ได้แสดงให้เห็นแล้วว่าอาเซียนทำเช่นนั้นจริง เพราะหลังจากที่สหรัฐอเมริกาประกาศคว่ำบาตรพม่า การลงทุนของประเทศสมาชิกอาเซียนโดยรวมในพม่าก็เพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่าจากเดิมซึ่งมากกว่าปริมาณการลงทุนจากสหรัฐอเมริกาหลายเท่า⁶⁴ อาเซียนจึงเป็นผู้เพิ่มความชอบธรรมให้กับการกระทำต่างๆของรัฐบาลพม่า และยังทำให้มาตรการคว่ำบาตรของตะวันตกที่ไม่จริงจังเป็นทุนเดิมยิ่งไร้ผลในทางปฏิบัติ

4.5 องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labor Organization-ILO)

ท่าทีของประเทศและกลุ่มประเทศที่เกี่ยวข้องกับโครงการท่อก๊าซยาดานา ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส ไทย และอาเซียน ต่างมีผลประโยชน์เป็นที่ตั้ง รัฐบาลของประเทศเหล่านี้จึงไม่ได้ดำเนินการใดๆ ต่อปัญหาสิทธิมนุษยชนในโครงการท่อก๊าซ อย่างไรก็ตาม ยังมีองค์การระหว่างประเทศที่ได้พยายามเข้ามามีบทบาทในการแก้ปัญหา ซึ่งก็คือ องค์การแรงงานระหว่างประเทศ

องค์การแรงงานระหว่างประเทศเป็นองค์การชำนาญพิเศษขององค์การหนึ่งขององค์การสหประชาชาติ⁶⁵ วัตถุประสงค์หลักที่บัญญัติไว้ในธรรมนูญขององค์การนี้คือ การส่งเสริมให้เกิด

⁶³ "อาเซียนย้ายยืนข้างพม่าเมินสหรัฐฯแรงขึ้นลงทุน," *วัฏจักร* (24 เมษายน 2540):13.

⁶⁴ ในปี ค.ศ.2001 ปริมาณการลงทุนจากต่างประเทศที่เข้าไปในพม่าคิดเป็น 7.4 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งในจำนวนนี้เป็นการลงทุนจากสหรัฐอเมริกาเพียง 582 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในขณะที่การลงทุนจากประเทศในกลุ่มอาเซียนคิดเป็นปริมาณเกินครึ่งของการลงทุนต่างชาติทั้งหมดในพม่า กล่าวคือ เป็นการลงทุนจากสิงคโปร์ 1.5 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ จากไทย 1.2 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ จากมาเลเซีย 597 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ จากอินโดนีเซีย 247 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และจากฟิลิปปินส์ 147 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ <http://www.nationsencyclopedia.com/Asia-and-Oceania/Myanmar-FOREIGN-INVESTMENT.html>

⁶⁵ องค์การแรงงานระหว่างประเทศ ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1919 พร้อมกับสันนิบาตชาติ ภายใต้สนธิสัญญาแวร์ซาย โดยต้องการให้รัฐบาล นายจ้าง สหภาพแรงงาน และกลุ่มผู้จ้างแรงงานในทุกประเทศร่วมกันสร้างคุณธรรมในสังคมและสร้างความดีความชอบที่ดีให้เกิดขึ้นในโลก ต่อมาเมื่อมีการยกเลิกสันนิบาตชาติ องค์การแรงงานระหว่างประเทศก็ได้กลายเป็นองค์การชำนาญพิเศษขององค์การแรกของสหประชาชาติ ในปี ค.ศ. 1946

ความยุติธรรมในสังคม ให้การรับรองสิทธิมนุษยชน สนับสนุนให้เกิดความเป็นธรรมในการใช้แรงงาน เพราะผู้ใช้แรงงานเป็นมนุษย์ที่มีเกียรติและศักดิ์ศรี มิใช่สินค้า เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว องค์การแรงงานระหว่างประเทศจึงมีการกำหนดอนุสัญญาต่างๆ เกี่ยวกับเงื่อนไขในการทำงาน ค่าตอบแทน แรงงานเด็ก และแรงงานที่ถูกบังคับเกณฑ์เพื่อเป็นมาตรฐานด้านแรงงานให้ประเทศสมาชิกทั้งหมดนำไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ⁶⁶ พม่าก็เป็นประเทศหนึ่งที่เป็นสมาชิกขององค์การแรงงานระหว่างประเทศและลงนามยอมรับข้อกำหนดต่างๆ ขององค์การมาใช้ด้วย แต่ในทางปฏิบัติรัฐบาลพม่ากลับไม่ได้เห็นความสำคัญของข้อบังคับใดๆ ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศเลย⁶⁷

ในช่วงที่รัฐบาลพม่าและบริษัทยูโนแคลกำลังดำเนินการก่อสร้างโครงการท่อส่งก๊าซทั้งหมดอย่างเร่งรีบในปี ค.ศ.1996-1997 เพื่อให้เสร็จทันกำหนดส่งมอบก๊าซในปี ค.ศ.1998 การใช้แรงงานอย่างไม่เป็นธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ในปี ค.ศ.1996 องค์การแรงงานระหว่างประเทศได้ออกมาระบุว่ารัฐบาลพม่ากำลังละเมิดอนุสัญญาเกี่ยวกับการใช้แรงงานทาสโดยการบังคับใช้แรงงานในการสร้างถนน ทางรถไฟ ค่ายที่พักทหาร จึงต้องการเข้าไปตรวจสอบ แต่รัฐบาลพม่าก็ไม่ยินยอมให้เจ้าหน้าที่ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศเข้ามาตรวจสอบโครงการก่อสร้างใดๆ แม้แต่โครงการเดียว⁶⁸

ต่อมาในปี ค.ศ.1998 องค์การแรงงานระหว่างประเทศก็ได้กล่าวตำหนิรัฐบาลพม่าเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้ใช้แรงงาน และเรียกร้องไปยังรัฐบาลพม่าอีกครั้งเพื่อขอให้รัฐบาลพม่ายุติการบังคับใช้แรงงานภายในประเทศ ซึ่งในครั้งนี้อค์การแรงงานระหว่างประเทศได้แจ้งแก่รัฐบาลพม่าว่าต้องการส่งตัวแทนเข้าไปตรวจสอบความเป็นอยู่ของผู้คนในพื้นที่โครงการท่อส่งก๊าซ ยาดานาเพราะอาจมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้น แต่รัฐบาลพม่าก็ยังคงปฏิเสธและกล่าวหาว่าองค์การแรงงานระหว่างประเทศกำลังจะละเมิดกิจการภายในของพม่า⁶⁹ ดังนั้น องค์การแรงงานระหว่างประเทศจึงไม่สามารถเข้าไปตรวจสอบโครงการยาดานาได้ตามความประสงค์ อย่างไรก็ตามหลังจากนั้นองค์การแรงงานระหว่างประเทศก็ได้ตำหนิรัฐบาลและบริษัทร่วมทุนในโครงการต่างๆ ซ้ำว่า แม้รัฐบาลพม่าจะไม่ยินยอมให้องค์การแรงงานระหว่างประเทศเข้าไปตรวจสอบโครงการท่อส่งก๊าซยาดานามาถึงประเทศไทย องค์การแรงงานระหว่างประเทศก็รู้ว่าเกิดอะไรขึ้น พม่ากำลังมีการใช้แรงงานทาสรูปแบบใหม่ (Modern form of slave labor) ร่วมกับบริษัทเอกชนที่

⁶⁶ "องค์การแรงงานระหว่างประเทศ," *แรงงานสัมพันธ์* 3 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2544): 35-36.

⁶⁷ Human Rights Documentation Unit, National Coalition Government of the Union of Burma, *Human rights yearbook 1997-98: Burma*, p. 85.

⁶⁸ พรสุข เกิดสว่าง และ กฤตยา อาชวนิจกุล, *การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่าจากผู้ถือใบอนุญาตจ้างงานข้ามชาติ*, หน้า 15.

⁶⁹ Jonathan Fowler, U.N.: Myanmar Must Stop Forced Labor[Online]. Available from: www.political-news.org/breaking/8180/un-myanmar-must-stop-forced-labor.html - 25k - [2006, July 25]

รู้เห็นเป็นใจกับรัฐบาล⁷⁰ และองค์การแรงงานระหว่างประเทศยังขอให้บริษัทที่ยังอยู่ในพม่า โดยเฉพาะบริษัทน้ำมันที่ยังคงอยู่ในพม่าระมัดระวังการทำธุรกิจไม่ให้มีส่วนพัวพันกับการใช้แรงงานประชาชนของรัฐบาลทหาร⁷¹ ซึ่งบริษัทยูนิแคลและบริษัทโทแทลก็ออกมาตอบองค์การแรงงานระหว่างประเทศทันทีว่าบริษัทฯ ไม่ได้มีส่วนรู้เห็นกับการเกณฑ์แรงงานใดๆ ธุรกิจของบริษัทจึงถูกต้องตามหลักศีลธรรม อีกทั้งบริษัทฯ ยังอ้างว่าบริเวณเดียวในพม่าที่ปัญหาการบังคับใช้แรงงานดีขึ้นคือบริเวณท่าอากาศยาน⁷² และบริษัทก็ได้กดดันให้รัฐบาลทหารพม่าหยุดการบังคับแรงงานและให้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตยด้วย บริษัทฯจึงไม่มีความผิดใดๆ⁷³

อย่างไรก็ตาม ต่อมาในปี ค.ศ.1999 องค์การแรงงานระหว่างประเทศก็ได้ออกมากล่าวตำหนิรัฐบาลพม่าเพิ่มเติมว่า พม่าไม่เคยปรับปรุงเรื่องการกดขี่สิทธิมนุษยชนในด้านแรงงานตามที่รัฐบาลพม่าออกมาบอกให้ประชาคมโลกรับรู้และยังคงละเมิดกฎข้อบังคับขององค์การแรงงานระหว่างประเทศที่พม่าให้สัตยาบันแล้ว เช่น อนุสัญญาลำดับที่ 29 ว่าด้วยการบังคับใช้แรงงาน⁷⁴ โครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ยังคงสร้างทุภักข์เชิญให้ประชาชนโดยตลอด โดยเฉพาะในเขตรัฐกะเหรี่ยงและรัฐมอญที่อยู่ทางตอนใต้⁷⁵ ต่อมาในปี ค.ศ.2000 องค์การแรงงานระหว่างประเทศจึงมีมติให้สมาชิกทั้งหมดขององค์การ ไม่ว่าจะป็นรัฐ สหภาพแรงงาน หรือสมาคมธุรกิจต่างๆ ใช้มาตรการลงโทษพม่าโดยทบทวนความสัมพันธ์กับพม่าใหม่ สมาชิกขององค์การเกือบทั้งหมดเห็นพ้องกันให้องค์การแรงงานระหว่างประเทศใช้มาตรการคว่ำบาตรพม่า โดยงดให้ความช่วยเหลือทางด้านแรงงานและสิทธิมนุษยชนทั้งหมดอย่างสิ้นเชิง พร้อมทั้งเรียกร้องไปยังประเทศสหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสไม่ให้เอาเปรียบแรงงานชาวพม่าด้วย มติการคว่ำบาตรขององค์การแรงงานระหว่างประเทศที่มีต่อพม่าในปี ค.ศ.2000 ถือเป็นการใช้มาตรการคว่ำบาตรต่อประเทศสมาชิกครั้งแรกขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ และยังถือเป็นการเคลื่อนไหวในการเรียกร้องด้านแรงงานระดับโลกครั้งแรกด้วย⁷⁶ อย่างไรก็ตาม ข้อมติดังกล่าวไม่มีรายละเอียดผูกมัดให้

⁷⁰ Njwollman, [Announce]Slave Labor/Burma/TIAA-CREF[Online]. Available from: [http://www.comm-
org.wisc.edu/pipermail/announce/2002-April/000227.html](http://www.comm-
org.wisc.edu/pipermail/announce/2002-April/000227.html)[2006,July 25]

⁷¹ Burma: Workers Act on ILO Ruling[Online]. Available from: [http://workers.labor.net.au/79/c_historical
feature_burma.html](http://workers.labor.net.au/79/c_historical
feature_burma.html)[2006,July 30]

⁷² Total, Human Rights in Myanmar[Online]. Available from: http://burma.total.com/en/contexte/p_1_1.htm
[2006,June 30]

⁷³ Total, Socio-Economic Program[Online]. Available from: [http://burma.total.com/en/engagement/p_3_1_1.
htm](http://burma.total.com/en/engagement/p_3_1_1.
htm)[2006,June 30]

⁷⁴ ILO Holds Conference[Online]. Available from: <http://www.irrawaddy.org/aviewer.asp?a=794&z=9>
[2006,July 22]

⁷⁵ Martin Smith, *Burma(Myanmar): The Time for Change* (London: Minority Rights Group International, 2002), p. 24.

⁷⁶ David Moberg, Burma, Inc. Keeping the pressure on the junta and its corporate partners[Online]. Available from: http://www.thirdworldtraveler.com/Asia/Burma_Inc.html[2006, August 2]

สมาชิกดำเนินการในลักษณะที่เป็นหน้าที่หรือข้อบังคับ แต่ขึ้นอยู่กับวิจารณ์ของแต่ละสมาชิก ทั้งที่เป็นประเทศ องค์กรชำนาญพิเศษของสหประชาชาติและหน่วยงานอิสระต่างๆ ที่จะใช้มาตรการใดๆ ต่อพม่าตามที่ตนเห็นเหมาะสม⁷⁷

กลุ่มประเทศอาเซียนได้ออกมาแสดงท่าทีปกป้องพม่าโดยเรียกร้องให้องค์การแรงงานระหว่างประเทศระงับมาตรการใดๆ ที่จะดำเนินการลงโทษพม่า เพราะอาเซียนไม่เห็นด้วยกับการเชื่อมโยงประเด็นมาตรฐานการปฏิบัติด้านสิทธิมนุษยชนและแรงงานภายในพม่าเข้ากับประเด็นอื่นๆ เช่นประเด็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ท่าทีของกลุ่มประเทศอาเซียนเช่นนี้ทำให้รัฐบาลทหารพม่าได้รับประโยชน์มาโดยตลอด⁷⁸

หลังจากการคว่ำบาตรขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ รัฐบาลพม่าก็ได้ออกคำสั่งฉบับที่ 1/99 (Order 1/99) ให้ออกคำสั่งใช้แรงงานทั่วประเทศ แต่คำสั่งที่รัฐบาลประกาศก็ถูกมองว่าเป็นเพียงการตบตานานาชาติเท่านั้นเพราะที่จริงแล้วสถานการณ์การบังคับใช้แรงงานในโครงการน้อยใหญ่ที่มีอยู่ทั่วไปในพม่าไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นเลย รัฐบาลพม่ายังประกาศว่ามติทั้งหลายขององค์การแรงงานระหว่างประเทศเป็นสิ่งที่ไร้สาระโดยสิ้นเชิง รัฐบาลไม่เคยใช้แรงงานประชาชนในโครงการก่อสร้างในประเทศ ประชาชนทุกคนมาทำงานด้วยความสมัครใจทั้งสิ้น มติขององค์การแรงงานระหว่างประเทศออกมาเพื่อกลั่นแกล้งพม่า องค์การแรงงานระหว่างประเทศจึงกำลังขัดขวางความเจริญและกระบวนการไปสู่ประชาธิปไตยของพม่า⁷⁹

จากที่กล่าวนี้จะเห็นได้ว่า แม้องค์การแรงงานระหว่างประเทศจะมีความพยายามในการกดดันพม่าให้ปรับปรุงสภาพสิทธิมนุษยชนและปัญหาการบังคับใช้แรงงาน แต่ก็ไม่อาจดำเนินการได้มากไปกว่าการเป็นเพียง "ผู้วิจารณ์" ปัญหาในพม่า ทั้งที่ปัญหาที่เกิดขึ้นมีความชัดเจนและรุนแรงมาก⁷¹ ทั้งนี้สาเหตุก็เป็นเพราะหน่วยงานขององค์การสหประชาชาติอย่างเช่นองค์การแรงงานระหว่างประเทศเอง แม้จะมีความชอบธรรมในการดำเนินงานตามหลักการ แต่ก็ไม่มีความสามารถในการบังคับให้ประเทศหรือแม้เพียงบริษัทข้ามชาติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ตามต้องการ

4.6 องค์การสหประชาชาติ

อันที่จริงปัญหาในพม่าเป็นเรื่องที่องค์การสหประชาชาติติดตามและพยายามหาทางผลักดันให้พม่ามีความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นมานานแล้ว ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นกับ

⁷⁷ จุฬาร เอื้อรักสกุล, "ไอแอลโอแรงขึ้นและมาเลเซียกับการพบปะซูจี-ชินวุ่น," *เนชั่นสุดสัปดาห์* 452 (29 มกราคม-4 กุมภาพันธ์ 2544): 30-31.

⁷⁸ "แรงงานโลกกดดัน "ยูไนคล" ร่วมมือแก้ปัญหาสิทธิมนุษยชนในพม่า," *กรุงเทพธุรกิจ*, (12 พฤษภาคม 2544): 12.

⁷⁹ พรพิมล ตรีโชติ, *จากกลุ่มอิระวดี สู่วิถีชีวิต: บทวิเคราะห์การเมือง สังคม และความสัมพันธ์ไทย-พม่า* (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า (กรพ.)), 2547, หน้า 207.

ชนกลุ่มน้อยในโครงการท่อส่งก๊าซยาดานาทางใต้ของพม่าจึงยอมอยู่ในความรับรู้ขององค์การสหประชาชาติ ในปี ค.ศ.1994 นาย Yozo Yokota ผู้แทนองค์การสหประชาชาติที่เข้าไปตรวจสอบสิทธิมนุษยชนในพม่าได้สรุปว่าโครงการท่อส่งก๊าซยาดานามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนทุกรูปแบบต่อชนกลุ่มน้อยเกิดขึ้นจริง⁸⁰ ต่อมาในปี ค.ศ.1995 ผู้แทนขององค์การสหประชาชาติคนเดิมยังกล่าวเพิ่มเติมในรายละเอียดว่าที่เกาะเฮนเซ (Heinze island) มีการบังคับใช้แรงงานชาวบ้านในการก่อสร้างสิ่งต่างๆ เพื่อรองรับโครงการท่อส่งก๊าซเกิดขึ้นจริง⁸¹ และหลังจากนั้นก็ยังมีรายงานในลักษณะเดียวกันนี้เพิ่มเติมอีกหลายครั้ง ในเดือนเมษายน ปี ค.ศ.2000 ซึ่งเป็นปีเดียวกับที่องค์การแรงงานระหว่างประเทศได้มีมติคว่ำบาตรพม่า คณะกรรมาธิการสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติได้แถลงเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่า โดยตอนหนึ่งมีใจความว่า⁸²

"การละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่ายังคงไม่หมดไป ทั้งยังรุนแรงขึ้น ในภาคใต้ของประเทศที่มีชนกลุ่มน้อยชาวมอญและชาวกะเหรี่ยงอาศัยอยู่หนาแน่นยังมีการบังคับย้ายถิ่นฐาน การบังคับใช้แรงงานในการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน การยึดทรัพย์และที่ดินทำกินยังคงเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะในเขตตะนาวศรีที่รัฐบาลสร้างท่อส่งก๊าซผ่าน มีชนกลุ่มน้อยที่ถูกละเมิดและต้องอพยพออกนอกประเทศมาก"

สำหรับประเด็นที่ว่าบทบาทขององค์การสหประชาชาติต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนในโครงการยาดานาจะเป็นอย่างไรนั้น หากจะพิจารณาแล้วก็คงไม่ต่างจากองค์การแรงงานระหว่างประเทศนัก ทั้งนี้เพราะรัฐบาลพม่ายินยอมลงนามในอนุสัญญาต่างๆ เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติหลายฉบับ เช่น อนุสัญญาว่าด้วยการห้ามบังคับใช้แรงงาน สนธิสัญญาเกี่ยวกับการห้ามใช้แรงงานเด็ก และสนธิสัญญาเจนีวา เป็นต้น แต่ก็เป็นการกระทำเพื่อหวังการยอมรับจากต่างชาติโดยผิวเผิน มิได้ปฏิบัติตามหรือเคารพสัญญาใดๆ สำหรับชาวพม่าและชนกลุ่มน้อยที่ยังคงรอคอยความช่วยเหลือ มติและกฎข้อบังคับขององค์การสหประชาชาติจึงเป็นเพียงตัวหนังสือที่อยู่บนกระดาษที่ไม่สามารถช่วยชีวิตพวกเขาได้เท่านั้น⁸³ และตั้งแต่ปี ค.ศ.1996 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นปีที่สถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่าเลวร้ายรุนแรงและเกิดกว้างขวางทั่วประเทศ และรัฐบาลพม่าเริ่มวางตนแข็งกร้าวต่อนานาชาติ ผู้แทนขององค์การสหประชาชาติก็ไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าประเทศอีกต่อไป และไม่มีองค์กรสิทธิมนุษยชนใดที่

⁸⁰ R. Strider, *Blood in the Pipeline*[Online]. Available from: www.multinationalmonitor.org/hyper/issues/1995/01/mm0195_09.html - 18k -[2006, August 2]

⁸¹ Earthrights International, *Total Denial Continues: Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagun Pipelines in Burma*, p. 30.

⁸² *Ibid.*, p.15.

⁸³ Human Rights Documentation Unit, National Coalition Government of the Union of Burma, *Human rights yearbook 1997-98: Burma*, p. 4.

ได้รับอนุญาตให้เดินทางเข้าไปตรวจสอบอีกเลย⁸⁴ ผู้แทนสหประชาชาติได้แต่เพียงออกมาประกาศ
อยู่เสมอว่าการทรمانและปราบปรามชนกลุ่มน้อยในรัฐกะเหรี่ยง รัฐมอญ เกิดขึ้นสูงมาก

จากที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงบทบาทและท่าทีของประเทศและองค์การระหว่างประเทศต่างๆมา
ทั้งหมดในบทนี้ พอสรุปได้ว่าทัศนคติต่อปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในโครงการยาดานา
ของแต่ละประเทศไม่ว่าจะเป็นประเทศที่ต้องการกดดันรัฐบาลพม่าอย่างประเทศตะวันตก
ดังเช่น สหรัฐ อเมริกา และฝรั่งเศส หรือประเทศตะวันออกที่ต้องการรักษาความสัมพันธ์อันดีกับ
พม่าไว้อย่างไทยและประเทศในกลุ่มอาเซียนจะแตกต่างกัน แต่โดยภาพรวมแล้ว ทุกประเทศแม้จะ
แสดงความหวังว่าพม่าจะสามารถปฏิรูปการเมืองและเศรษฐกิจสู่การเป็นประชาธิปไตยในที่สุด
แต่กลับไม่มีประเทศใดแสดงความจริงจังในการแก้ปัญหาตามที่กล่าวอ้าง ไม่ว่าจะประเทศ
สหรัฐ อเมริกา ฝรั่งเศส ไทย หรืออาเซียน ต่างยังคงต้องการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอัน
เกิดจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในพม่าเหมือนกันไม่มากนักน้อย การผลักดันประเด็นสิทธิ
มนุษยชนของรัฐจึงไม่ใช่ประเด็นเดียวในนโยบายต่างประเทศ หากแต่มักมีความมุ่งหมายบาง
สิ่งเจือปนอยู่ด้วย ส่วนองค์การระหว่างประเทศที่ตระหนักถึงความรุนแรงของปัญหาในการสร้าง
ห้องสังฆาชาดานาก็ไม่สามารถบังคับรัฐบาลพม่าหรือบริษัทให้ถอนการลงทุนได้ เมื่อสภาพการณ์
เป็นเช่นนี้ ข้อเท็จจริงประการหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ก็คือ การละเมิดสิทธิมนุษยชนใน “โครงการ
พัฒนา” ในนาม “โครงการยาดานา” นี้ก็ยังคงดำเนินต่อไป และเมื่อเวลาผ่านไปอาจเจ็บหายไป
พร้อมชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนที่ไร้หนทางต่อสู้ หากไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อสิทธิ
ของคนเหล่านั้น

⁸⁴ พรสุข เกิดสว่าง และ กฤตยา อาชวนิจกุล, การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่าจากผู้ลี้ภัยสู่แรงงานข้ามชาติ,